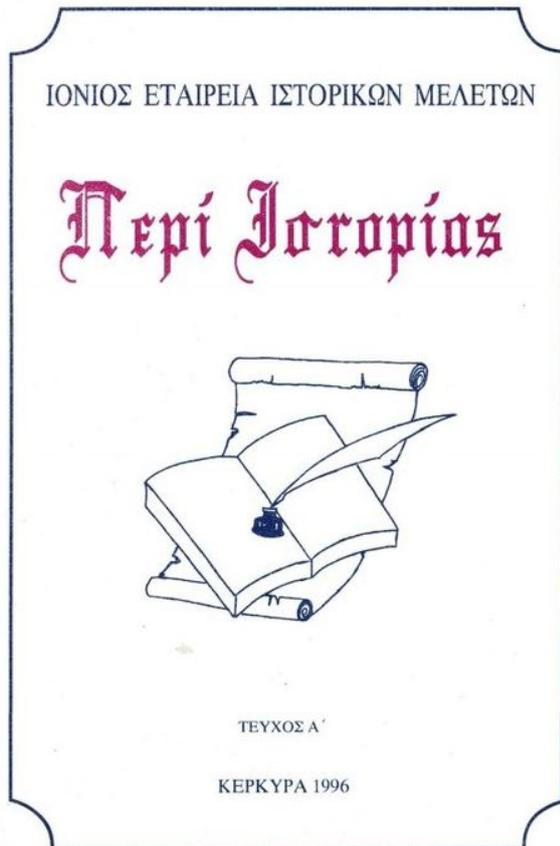

Peri Istorias

Vol 1 (1996)

Πραγματικότητες της Κέρκυρας του Πολέμου και της Κατοχής ((1940-1944) μέσα από τα αρχεία του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου. Μια πρώτη προσέγγιση

Στέφανος Κατσίκας, Σπύρος Πλουμίδης, Σπύρος Σκλαβενίτης, Αφροδίτη Τριάντου

doi: [10.12681/p.i.24723](https://doi.org/10.12681/p.i.24723)

To cite this article:

Κατσίκας Σ., Πλουμίδης Σ., Σκλαβενίτης Σ., & Τριάντου Α. (2020). Πραγματικότητες της Κέρκυρας του Πολέμου και της Κατοχής ((1940-1944) μέσα από τα αρχεία του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου. Μια πρώτη προσέγγιση. *Peri Istorias*, 1, 105–139. <https://doi.org/10.12681/p.i.24723>

Πραγματικότητες της Κέρκυρας του Πολέμου και της Κατοχής (1940 - 1944) μέσα από τα αρχεία του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου.

Μία πρώτη προσέγγιση

Ομάδα εργασίας: Στέφανος Κάτσικας, Σπύρος Πλουμίδης (επιμέλεια), Σπύρος Σκλαβενίτης, Αφροδίτη Τριάντου.*

Η παρούσα μελέτη είναι η πρώτη που αξιοποιεί τό άγνωστο ως τώρα αρχείο του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Κερκύρας, το οποίο ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1838 από τον Άγγλο αρμοστή Ντούγκλας και είναι το παλαιότερο στον ελληνικό χώρο. Το ίδρυμα στεγάστηκε στους πρώην αγγλικούς στρατώνες του Μηχανικού - όπου βρίσκεται και σήμερα - και επεκτάθηκε και οργανώθηκε σε νοσοκομείο από τον πρώτο Έλληνα ψυχίατρο Χρήστο Τσιριγώτη, ο οποίος σπούδασε στην Πίζα τις πρωτοπόρες ιδέες των Chiarugi και Pinel και στο διάστημα 1876 - 1877 αφοσιώθηκε στη διεύθυνση του ασύλου φρενοβλαβών Κερκύρας¹.

Το αρχειακό υλικό του ψυχιατρείου καλύπτει χρονικά την περίοδο από το 1875 ως τη δεκαετία του 1980 και περιλαμβάνει ποικιλία εγγράφων, λυτών και βιβλιοδετημένων. Μία τετραμελής ομάδα από προπτυχιακούς φοιτητές του Τμήματος Ιστορίας Ιονίου Πανεπιστημίου, ύστερα από ευγενή πρόσκληση του διευθυντή του Ιδρύματος κ. Σ. Ράλλη, ήλθε σε επαφή με το πλούσιο πράγματι υλικό και προέβη σε μία πρώτη αξιολόγηση και ταξινόμησή του. Συγκεκριμένα το τμήμα του αρχείου που αξιοποιήθηκε

---

* Τα μέλη της ομάδας εργασίας είναι προπτυχιακοί φοιτητές του Τμήματος Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου.

1. Ανδρέας Δημ. Γκούσης, *Χρήστος Τσιριγώτης - ο πρώτος Έλληνας ψυχίατρος*, Κέρκυρα 1960, σελ. 9 - 10 και 15 - 16. Βλ. πλήρες κείμενο του ιδρυτικού διατάγματος της 2/7/1838 στις σελ. 12 - 14.

κριτικά καλύπτει τη χρονική περίοδο από την κήρυξη του Ελληνοϊταλικού Πολέμου (28/10/1940) ως το τέλος Δεκεμβρίου 1944 και ταξινομήθηκε ως εξής:

Κατηγορία Α': Πρωτόκολλο Γραμματείας:

Υποκατηγορία	Χρονική περίοδος εγγραφών
1)	14/3/1939 ως 5/6/1941
2)	5/6/1941 ως 15/9/1942
3)	29/4/1943 ως 30/4/1945

Κατηγορία Β': Πρωτόκολλο Διοικητικού Συμβουλίου:

1) Από 28/5/1943 ως 28/12/1946

Κατηγορία Γ': Ημερολόγιο Χρηματικής Διαχείρισης:

1) Από 1/4/1938 ως 30/6/1950

Κατηγορία Δ': Ημερήσιες Διαταγές:

Υποκατηγορία	Χρονική περίοδος εγγραφών
1)	23/3/1940 ως 1/11/1940
2)	1/4/1941 ως 5/2/1942
3)	6/2/1942 ως 25/10/1943
4)	26/10/1943 ως 10/2/1945

Στο κείμενο που ακολουθεί οι πληροφορίες τεκμηριώνονται με βάση την κατηγορία, τον αριθμό πρωτοκόλλου ή τη σελίδα του βιβλίου (αν πρόκειται για ημερολόγιο χρηματικής διαχείρισης) και την ημερομηνία έκδοσης του εγγράφου π.χ. Α1 (=πρωτόκολλο Γραμματείας υποκατηγορίας 1), 26 (= αριθμός πρωτοκόλλου), 26/2/1940 (ημερομηνία έκδοσης). Τα ιστορικά στοιχεία κατηγοριοποιήθηκαν σε δώδεκα κεφάλαια: Οικονομία, Οικονομική Λειτουργία Ψυχιατρείου, Ιταλική Διοίκηση, Ελληνική Διοίκηση, Πολεμική προσπάθεια, Βομβαρδισμοί, Εσωτερική Διοικητική Λειτουργία Ψυχιατρείου, Κίνηση Ασθενών, Διατροφή, Υγεία, Τεχνικά Ζητήματα Ψυχιατρείου, Ζητήματα προσωπικού. Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, τα στοιχεία που μας παρέχει το αρχείο αυτό δεν αφορούν μόνο εσωτερικά ζητήματα του Ιδρύματος, αλλά μας διαφωτίζουν και για την ευρύτερη πραγματικότητα της Κέρκυρας και των Επτανήσων της εποχής (1940 - 1944).

Επιδίωξη των μελών της ομάδας εργασίας είναι το πρωτογενές αρχειακό υλικό που σταχυολογείται παρακάτω να γίνει αντικείμενο περαιτέρω

τεχνικής και κριτικής επεξεργασίας από τον ιστορικό μελετητή των Επτανήσων και της οικονομικής ιστορίας της Κατοχής.

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε πρώτα τα κεφάλαια που παρουσιάζουν γενικότερο ενδιαφέρον και στη συνέχεια όσα αναφέρονται στη λειτουργία του Νοσοκομείου.

Οικονομία

Άφθονες είναι οι πληροφορίες που μας παρέχει το αρχείο του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου για την κατάσταση της οικονομίας όχι μόνο στο νησί αλλά και σ' όλο τον ελληνικό χώρο, κυρίως για την κίνηση των τιμών στα είδη πρώτης ανάγκης.

Η πρώτη πληροφορία τοποθετείται χρονικά το Νοέμβριο 1940, οπότε η Αγορανομία επέβαλε περιορισμούς στις πωλήσεις ορισμένων ειδών, προφανώς για να διατηρηθεί η επάρκεια π.χ. στο κρέας (Α1, 1150, 19/11/40).

Είδσηση για διατήρηση των αγαθών και για ύπαρξη μαύρης αγοράς έρχεται στα μέσα του Ιανουαρίου 1941, οπότε η Διοίκηση του Ιδρύματος ζητεί από την Αστυνομική Διεύθυνση να πληροφορηθεί τις τιμές λιανικής πώλησης των φαριών και της γνωστοποιείται ότι οι κεφαλοι άνω 8 ουγγιών πωλούνται νόμιμα 13 δρχ./λίτρα και η χονδρή σαρδέλα 10,5 δρχ./λίτρα (Α1, 35, 16/1/41 και 42, 18/1/41). Η διατήρηση στα είδη οπωρολαχανικών ίσχυε από 1/12/41 (Α1, 22, 10/1/41 και 41, 16/1/41).

Μετά την επιβολή της Ιταλικής Κατοχής στα Επτάνησα (28/4/1941)² οι τιμές των τροφίμων παραμένουν σταθερές ή και μειώνονται λόγω της διατήρησης που επιβάλλει η Ιταλική Διοίκηση ακόμη και στον πάγο (Α2, 530, 6/8/41). Ο έλεγχος της οικονομίας είναι τόσο αυστηρός, ώστε ένας αρτοποιός (Σ. Λούβρος) υποβάλλει στα μέσα Ιουνίου αίτηση με την οποία προσφέρει τιμή 4% χαμηλότερη από την αστυνομική διατήρηση για χορηγεία άρτου στο Ψυχιατρείο μέχρι τέλη Σεπτεμβρίου '41, ενώ ένας άλλος

---

2. Ντίνου Κονόμου, *Η Επτάνησος κατά την Ιταλικήν Κατοχήν (1941 - 1943)*, Αθήναι 1962, σελ. 17, και Μεθόδιου Κοντοστάνου, *Αρχείον και καθημερινά περιστατικά γεγονότα επί Ιταλικής και Γερμανικής Κατοχής, Κέρκυρα 1949*, σελ. 35.

αρτοποιαγωγός (Β. Πετρόπουλος) προσφέρει την ίδια τιμή για όλο το οικονομικό έτος 1941 - '42 (Α2, 429, 16/6/41 και 430, 17/6/41).

Πρέπει στο σημείο αυτό να σημειώσουμε ότι ο έλεγχος της οικονομικής ζωής των Νησιών είχε ανατεθεί από την αρχή της Κατοχής στη Βασιλική Ιταλική Οικονομική Αστυνομία (Guardia di Finanza), ενώ τα μονοπώλια του ελληνικού κράτους εξιταλίσθηκαν σε Μονοπώλια των Ιονίων Νήσων (Monopolio dell' Isole Ionie)³. Έτσι, η Οικονομική Αστυνομία επέβλεπε την παραγωγή και τη διακίνηση του αλατιού, του καπνού και του λαδιού, εξέδιδε άδειες εμπορίας μονοπωλιακών ειδών και καθόριζε μέσω μιας επιτροπής, στην οποία συμμετείχε και ο εφέτης Γκίκας (Α2, 582, 3/9/41), τις τιμές λιανικής πώλησης. Βλέπουμε λοιπόν τη διοίκηση του Ψυχιατρείου να ζητεί από την Ιταλική Οικονομική Αστυνομία την άδεια για τη χορήγηση άλατος, τσιγάρων και σπύρτων στους ασθενείς (Α3, 353, 25/5/43 και 396, 10/6/43 και 430, 21/6/43).

Η μόνη αύξηση που παρατηρείται το καλοκαίρι '41 είναι στα έξοδα κηδείας, που από 75 ανεβαίνουν σε 100 δραχ. (Α2, 434, 18/6/41). Παρ' ότι ο τιμάρριθμος δεν ανεβαίνει, υπάρχει σπάνις στα είδη πρώτης ανάγκης. Η Νομαρχία Κερκύρας ειδοποιείται ότι στο Ίδρυμα τα τρόφιμα εξαντλούνται και η Αγορανομική Υπηρεσία Κερκύρας παρακαλείται να χορηγήσει στον αρτοποιό, που κέρδισε το μειοδοτικό διαγωνισμό, την απαιτούμενη ποσότητα σε αλεύρι (Α2, 446, 20/6/41 και 451, 27/6/41). Τον Αύγουστο '41 παρατηρείται και η πρώτη παράβαση στην αγορά: ο γαλακτοπώλης - προμηθευτής του Ίδρύματος (Γ. Καρύδης) γνωρίζει στη Διεύθυνσή του ότι δεν του είναι δυνατό πλέον να χορηγεί γάλα σύμφωνα με την τιμή διατήρησης, καθώς οι γαλακτοπώλες δεν την τηρούν (5 δραχ./καρτούσσα). Το Νοέμβριο '41 γίνεται και η πρώτη αναφορά σε ατομικό δελτίο προμήθειας άρτου και τροφίμων (Α2, 748, 17/11/41)⁴.

Στο α' εξάμηνο του '42 η τιμή λιανικής πώλησης του άρτου διπλασιάζεται: Από 6,60 δραχ./λίτρα στις 11 - 23 Δεκεμβρίου '41 αυξάνεται σε 7,68 δραχ., όπου σταθεροποιείται κατά τόν Ιανουάριο και το α' δεκαπενθήμερο Φεβρουαρίου '42. Το β' δεκαπενθήμερο Φεβρουαρίου μέχρι τις 23 Μαρτίου

3. Ντίνου Κονόμου, *Η Επτάνησος ...*, ό.π., σελ. 80 - 81.

4. Ο Αρχηγός των Πολιτικών Υποθέσεων Π. Παρίνι, είχε εφαρμόσει από τις 28/8/1941 με διάταγμά του ατομικά δελτία για την προμήθεια ειδών πρώτης ανάγκης σ' όλο το νησί της Κέρκυρας (Ν. Κονόμου, *Η Επτάνησος ...*, ό.π., σελ. 78).

'42 αυξάνεται σε 9,85 δρχ./λίτρα, ενώ από τις 24/3 μέχρι τις 9/5 πωλείται στην τιμή των 10,10 δρχ./λίτρα. Από τις 10/5 και σ' όλο τον Ιούνιο ο άρτος πωλείται στις 13,50 δρχ./λίτρα. Παρόμοιες ανατιμήσεις παρουσιάζει και το αραβοσιτάλευρο, που από 6,82 δρχ./λίτρα την 1/2/42, αυξάνεται στις 17/2 σε 10,22 δρχ./λίτρα και στις 24/3 σε 10,60 δρχ./λίτρα (βλ. Α2, 516, 9/7/42 και 517, 19/7/42 και 518, 519, 520, 521, 11/7/42). Τον Ιούνιο '42 οι τιμές των αυγών αυξομειώνονται ανεπαίσθητα: από 40 δρχ. έκαστον (1 - 11/6) σε 35 (12 - 16/6) και πάλι σε 40 δρχ. (17 - 30/6) (βλ. Α2, 523, 9/7/42).

Πρέπει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι η Ιταλική Διοίκηση, η οποία από την αρχή της Κατοχής κυκλοφορούσε τη "μεσογειακή λιρέττα" παράλληλα με τη δραχμή, εξέδωσε στις 27/4/1942 αναγκαστική διαταγή με την οποία αντικαταστάθηκε η ελληνική με τη λεγόμενη "ιονική δραχμή". Μέχρι το τέλος της Ιταλικής Κατοχής (23/9/1943) εκδόθηκαν συνολικά 500 χιλιάδες ιονικές δραχμές⁵, ποσό που δεν επαρκούσε, προφανώς, για να εκτοπίσει την ελληνική δραχμή από τις συναλλαγές. Στις εγγραφές των πρωτοκόλλων συνήθως δε γίνεται διάκριση ανάμεσα στην ελληνική και ιονική δραχμή.

Η απώλεια αρχειακού υλικού (πρωτοκόλλων) δε μας επιτρέπει να παρακολουθήσουμε τις οικονομικές εξελίξεις στο νησί από το Β' δεκαπενθήμερο Σεπτεμβρίου '42 ως το Μάιο '43.

Το Μάιο '43 η τιμή πώλησης του άρτου καθορίζεται από το επαγγελματικό Επιμελητήριο Κερκύρας σε 24, 381 δρχ./λίτρα (ή: 8 δρχ./5,25 συγγιές), σχεδόν διπλάσια από αυτή του θέρους 1942 (13, 50 δρχ./λίτρα), ενώ η τιμή εκάστου αυγού εμφανίζεται 10 δρχ. ακριβότερη, δηλαδή 50 δρχ. (Α3, 300, 4/5/43 και 319, 11/5/43), ενώ στα μέσα του Ιουνίου αυξάνεται ήπια σε 65 δρχ. (Α3, 415, 16/6/43).

Με την έλευση της Γερμανικής Κατοχής (25/9/43) η κατάσταση επιδεινώνεται. Λόγω αυξήσεως των τιμών σε τρία διαφορετικά είδη (προφανώς άρτος, αυγά, ψάρια) παρακαλείται η Νομαρχία Κερκύρας να τριπλασιάσει τη μηνιαία κρατική επιχορήγησή της προς το Ίδρυμα (Α3,

5. Κ. Π. Φωκός Κοσμετάτος, *Η Εισαγωγή της Ιταλικής Ιονικής Δραχμής εις την Επτανήσον (1941 - 1943)*, Αθήναι 1946, σελ. 12 - 13, και Ντίνου Κονόμου, *Η Επτανήσος ...*, ό.π., σελ. 92 - 98.

650, 3/10/43). Παρ' όλα αυτά η ποσότητα άρτου δεν επαρκεί (Α3, 656, 12/10/43), τη στιγμή που η επισφαλής υγεία υπαγορεύει την αύξηση της παρεχόμενης ποσότητας στους νοσηλευόμενους κατά 3/4 (Α3, 669, 13/10/43). Οι έκτακτες οικονομικές εισφορές γίνονται συνεχές φαινόμενο και οι τιμές των προϊόντων ανέρχονται σε αστρονομικά ποσά π.χ. για προμήθεια γάλακτος κατά το Β' δεκαπενθήμερο του Οκτωβρίου '43 και κατά το Νοέμβριο δαπανώνται 1.499.125 δρχ. (Γ1, σ. 95, 15/10 - 30/11/43) συν άλλες 92.837,50 δρχ. (Γ1, σ. 93, 1 - 12/11/43). Η επιχορήγηση του Ιδρύματος επί Γερμανικής Κατοχής διεξάγεται, όπως επί ελληνικής διοίκησης, από την Εθνική Τράπεζα (ΕΤΕ), όπου βρίσκονται και οι καταθέσεις του Ιδρύματος (Α3, 771 - 772, 8/9 και 28/10/43).

Τον Ιανουάριο '44 οι προκαταβολές από το Δημόσιο Ταμείο έναντι κρατικής επιχορήγησης είναι συνεχόμενες. Τα έξοδα για την προμήθεια γάλακτος κατά το μήνα αυτό ανέρχονται σε 7.457.075 δρχ. έναντι 2.678.225 δρχ. κατά το Δεκέμβριο '43 (Γ1, σ. 97, 10/1/44 και σ. 100, 8/2/44), ενώ το Μάρτιο '44 διογκώνονται σε 79.105.525 δρχ. (Γ1, σ. 102, 31/2/44). Όσον αφορά το ψωμί, από 65 δρχ./λίτρα, που πωλείται τον Ιούνιο '43, το Φεβρουάριο '44 η τιμή ανεβαίνει σε 2.666,66 δρχ. λίτρα. Οι τιμές λιανικής πώλησης των προϊόντων δεν ελέγχονται πλέον από το Επαγγελματικό Επιμελητήριο Κέρκυρας, το οποίο περιορίζεται απλώς στο να τις γνωστοποιεί στους ενδιαφερόμενους (π.χ. Α3, 263, 4/4/44 και 270, 6/4/44). Τα κρούσματα μαύρης αγοράς πολλαπλασιάζονται και το Ίδρυμα επωφελείται ζητώντας να του χορηγηθεί ποσότητα τροφίμων, από τα κατασχεθέντα από την Αγορανομία, του εμπόρου Σκιαδά (Α3, 172, 4/4/44) και 20 λίτρα από το κατασχεθέν χαρτί (Α3, 273, 8/4/44). Ανάλογο αίτημα για διπλάσια ποσότητα χαρτιού επαναλαμβάνεται τον Ιούνιο (Α3, 406, 2/6/44). Η παντελής ένδεια αναγκάζει το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας να διακόψει στις 9/5/44 τη διανομή συσσιτίου στους δημόσιους υπαλλήλους (Α3, 409, 9/5/44). Τον ίδιο μήνα το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο καταβάλλει 106.443.550 δρχ. για είδη γαλακτοπωλείου μηνός Απριλίου '44 (Γ1, σ. 105, 11/5/44). Στις 16/5/44 η Οικονομική Εφορία Κερκύρας παρακαλείται να χορηγήσει στο Ίδρυμα μικρή ποσότητα από το λάδι που παρακρατούσε, προφανώς για τις ανάγκες των ασθενέστερων οικονομικά στρωμάτων (Α3, 371, 16/5/44).

Τον Ιούνιο '44 επαναλαμβάνονται τα συσσίτια και ο Συνεταιρισμός Δημοσίων Υπαλλήλων Κερκύρας γνωστοποιεί στα μέλη του ότι πρέπει να του αποστείλουν κατάσταση εις διπλούν όπου να αναγράφονται τα μέλη

της οικογένειά τους (Α3, 446, 14/6/44) και στις 24 του μηνός στέλνει στο Ίδρυμα 73 δελτία διανομής τροφίμων προς τιμή 100 χιλιάδες δρχ. έκαστο (Α3, 484, 24/6/44). Τον ίδιο μήνα δαπανώνται συνολικά 41.244.192 δρχ. για αγορά ψωμιού στη τιμή που είχε διαμορφωθεί το Φεβρουάριο '44, δηλ. 2.666,66 δρχ./λίτρα (Α3, 475, 21/6/44) - η τιμή συγχρόνως του χαρτιού κυμαίνεται στις 20.000 δρχ./λίτρα (Α3, 462, 17/6/44). Τον Ιούλιο τα έξοδα για ψωμί υπερτριπλασιάζονται σε 125.992.400 δρχ. (Γ1, σ. 110, 31/7/44), ενώ για είδη γαλακτοπωλείου ανέρχονται σε 689.542.575 δρχ. (Γ1, σ. 110, 31/7/44). Για αυτό το λόγο τα λειτουργικά έξοδα μετρώνται πλέον σε δισεκατομμύρια: στα τέλη του Ιουλίου '44 η Νομαρχία Κερκύρας παρακαλείται να διατάξει το Δημόσιο Ταμείο να καταθέσει στο Ψυχιατρείο 9 δις για έξοδα διατροφής των νοσηλευομένων και 4 δις 304 εκατομμύρια για τη μισθοδοσία του προσωπικού (Α3, 595, 27/7/44). Στα τέλη Αυγούστου η Χωροφυλακή παρέλαβε δοχεία για τη μεταφορά στο Ίδρυμα 36 καρτούτσιων λαδιού, που η ίδια κατέσχεσε από το μαυραγορίτη Ν. Κουρή, κάτοικο Λευκίμμης (Α3, 631, 28/8/44). Την επόμενη μέρα το Επαγγελματικό Επιμελητήριο γνωρίζει ότι η τιμή λιανικής πώλησης του άρτου κατά το μήνα Ιούλιο '44 ήταν 53.333,33 δρχ./λίτρα (Α3, 676, 29/8/44), πάνω από 20 φορές μεγαλύτερη από αυτή του Ιουνίου '44.

Τον τελευταίο μήνα της Γερμανικής Κατοχής, το Σεπτέμβριο '44, η οικονομική υπηρεσία του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου δεν μπορεί να παρακολουθήσει τη φρενίτιδα της αύξησης της τιμής των ειδών. Για τον άρτο μηνός Αυγούστου καταβάλλει τότε 390.598.200 δρχ., ενώ για είδη γαλακτοπωλείου το μυθικό ποσό των 2.202 εκατομμυρίων 281.075 δρχ. (Γ1, σελ. 113, 11/9/44). Λίγο νωρίτερα η Οικονομική Εφορία Κερκύρας γνωρίζει στη διοίκηση του Ιδρύματος ότι δι' αποφάσεων του Υπουργού των Οικονομικών αυξήθηκε η τιμή του αλατιού από 50.000 εκατομμύρια δρχ. σε 55.000 και στη συνέχεια σε 165.000 εκατομμύρια δρχ. ανά κιλό και παρακαλεί να καταβληθεί στο Δημόσιο η διαφορά τιμής που οφείλει το Ίδρυμα και είναι 11.440.000 δρχ. Για είδη γαλακτοπωλείου το Νοσοκομείο κατέβαλε το Σεπτέμβριο '44 3 δις 120 εκ. 623.475 δρχ. και για άρτο 1 δις 366 εκ. 619.000 δρχ. (Γ1, σελ. 115, 27/10/44). Κατά το μήνα Οκτώβριο '44 συνεχίζονταν οι διανομές τροφίμων π.χ. ο Αγορανομικός Επόπτης της Νομαρχίας παρακλήθηκε να εκδώσει διατακτική προμήθειας ελαίου για τους 137 ασθενείς και τους 61 διοικητικούς υπαλλήλους του Ιδρύματος, δεδομένου ότι είχε γίνει διανομή στο κοινό της πόλης με μερίδα 1/4 καρτούτσι κατ' άτομο (Α3, 786, 31/10/44). Οι δαπάνες του Οκτωβρίου για άρτο είναι 4 δις 878 εκ. 929.000 δρχ., τετραπλάσιες από αυτές του

Σεπτεμβρίου '44 (Γ1, σ. 115, 5/11/44).

Φραγμός στην άνοδο του καλπάζοντα πληθωρισμού τίθεται με την εφαρμογή της νέας δραχμής στις 11 Νοεμβρίου 1944. Η κυκλοφορία της νέας δραχμής ρίχνει αυτόματα τις τιμές σε φυσιολογικά, σχεδόν προπολεμικά επίπεδα π.χ. τον Οκτώβριο '41 τα καυσόξυλα ετιμώντο στο Νησί 2 δρχ./ανά οκά (Α2, 646, 26/9/41), ενώ στις 26/11/44 ετιμώντο λιανικώς προς 7 δρχ./λίτρα (Α3, 892, 30/11/44). Το Δεκέμβριο παράλληλα με τη νέα δραχμή κυκλοφορούσε και η χάρτινη λίρα Αγγλίας, η οποία υπολογιζόταν σε 60 νέες δραχμές και γι' αυτό η Οικονομική Εφορία σύμφωνα με το υπ' αριθμόν 43 της 22/11/44 διάταγμα του Κυβερνητικού Αντιπροσώπου Ιονίων Νήσων (Ιωάννη Μακκά) έκανε δεκτή την είσπραξη τελών χαρτοσήμου τόσο σε νέες δραχμές όσο και σε χάρτινες αγγλικές λίρες (Α3, 895, 1/12/44). Παρά τα μέτρα της κυβέρνησης εθνικής ενότητας του Γ. Παπανδρέου η νέα δραχμή εμφανίζει πληθωριστικές τάσεις π.χ. από τις 26/11/44 η λιανική τιμή του βοείου κρέατος ανεβαίνει στις 24/12/44 από 18 σε 50 δρχ./λίτρα (Α3, 893, 30/11/44 και 973, 31/12/44). Παρ' όλα αυτά η γενική οικονομική κατάσταση εμφανίζεται βελτιωμένη και το Ίδρυμα διαθέτει πλέον 1558 συν 210 λίτρα σιτάλευρου και παρακαλεί τους βιομήχανους (Ιλαρίωνα Μπάκλην και Πάνο Ζαφειρόπουλο) να γνωρίσουν ποιά ποσότητα άρτου και ζυμαρικών μπορούν αντίστοιχα να προσφέρουν (Α3, 883, 27/11/44/ και Α3, 913 - 914, 9/12/44).

Πίνακας κίνησης τιμών άρτου (Νοέμβριος 1941 ως Ιούλιο 1944)
στην Κέρκυρα:

<u>Χρονική Περίοδος</u>	<u>Τιμή</u>
11 - 23 Δεκεμβρίου 1941	6,60 δρχ. / λίτρα
Ιανουάριος 1942 - α' δεκαπενθήμερο Φεβρουαρίου	7,68 δρχ. / λίτρα
β' δεκαπενθήμερο Φεβρουαρίου - 23 Μαρτίου 1942	9,85 δρχ. / λίτρα
24 Μαρτίου - 9 Μαΐου 1942	10,10 δρχ. / λίτρα
10 Μαΐου - Ιούνιος 1942	13,50 δρχ. / λίτρα
Μαΐος 1943	24,381 δρχ. / λίτρα
Ιούνιος 1943	2,666,66 δρχ. / λίτρα
Ιούλιος 1943	53,333,33 δρχ. / λίτρα

Εσωτερική Οικονομική Λειτουργία του Ψυχιατρείου

Μεγαλύτερος είναι ο όγκος των στοιχείων που μας παρέχουν τα αρχειακά βιβλία για τα οικονομικά του Ιδρύματος. Η πρώτη είδηση είναι ότι στις αρχές Νοεμβρίου '40 ζητείται από τη Στρατιωτική Διοίκηση Κερκύρας έγκριση για ανάληψη 500 χιλιάδων δρχ. από τις καταθέσεις του Ψυχιατρείου στην Εθνική Τράπεζα για την προμήθεια τροφίμων και τη μισθοδοσία του προσωπικού, πράγμα που δείχνει ότι με την κήρυξη του πολέμου δεσμεύθηκαν όλες οι καταθέσεις (Α1, 1134, 81/11/40 και 1135, 10/11/40). Η ΕΤΕ τελικά λαμβάνει την εντολή να δώσει 500 χιλιάδες από το λογαριασμό του Ιδρύματος, που ως τις 30/10/40 αριθμούσε 2.810.687 δρχ. (Α1, 1190, 14/12/40 και 1188, 15/12/40).

Οι προϋπολογισμοί του Ιδρύματος λήγουν στις 31 Μαρτίου εκάστου έτους. Γι' αυτό στις 9/4/41 το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας εγκρίνει την εκτέλεση 3 δωδεκαμηνιαίων βάσει προϋπολογισμού ληξάσης χρήσεως 1940 - '41 (Α1, 277, 9/4/41 και 279, 10/4/41 και 298, 18/4/41), ο οποίος άφησε αδιάθετο υπόλοιπο 1.891.320,35 δρχ. (Α1, 327, 9/5/41 και Γ1, σελ. 60, 31/3/41). Οι λογαριασμοί νερού του Ιδρύματος για ένα έτος (1/4/40 ως 31/3/40) είναι 40.329 δρχ. (Α1, 330, 10/5/41) και ηλεκτρικού για ένα μήνα (Σεπτέμβριος 1940) 4.940 δρχ. (Α1, 332, 12/5/41), ενώ τριμηνιαίος (Ιανουάριος - Μάρτιος 1941) λογαριασμός της Ανώνυμης Ελληνικής Τηλεφωνικής Εταιρείας κόστιζε 439,70 δρχ. (Γ1, σελ. 58). Τα έξοδα συντήρησης του Ιδρύματος για ένα μήνα κατά το α' εξάμηνο '41 ανέρχονται σε 600.000 δρχ. (Α1, 349, 15/5/41 και 352, 19/5/41). Για την προμήθεια οποιουδήποτε αγαθού (π.χ. αρτοποιαίου, παντοπωλείου, καύσιμης ύλης κ.λ.π.) διανεργείται κάθε μήνα διαγωνισμός.

Η εγκαθίδρυση της Ιταλικής Κατοχής επέφερε οικονομική στενότητα. Σχετική μ' αυτή ή και με τις ανάγκες συσκότισης για αποφυγή αγγλικών βομβαρδισμών είναι η αίτηση προς τη Διεύθυνση του Υγειονομικού Κέντρου να ενεργήσει, ώστε η Ιταλική Χωροφυλακή Καραμπινιέρων να χορηγήσει στο Ίδρυμα ποσότητα πετρελαίου ή ελαιόλαδου για τον απαραίτητο φωτισμό κατά τις μεταμεσονύκτιες ώρες (Α2, 490, 11/7/41, 83, 30/1/42 και 72, 20/1/42).

Από τις 27 Ιουνίου '41 μέχρι τις 2 Ιουλίου '41 συνεχώς στέλνονται επιστολές προς το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας για την αποστολή επιχορηγήσεως του α' εξαμήνου 1941 - '42, καθώς το Ίδρυμα αντιμετώπιζε οικονομικό πρόβλημα και είχε έλλειψη φαρμάκων (Α2, 452, 27/6/41 και

463 - 464, 2/7/41). Τον Ιούλιο '41 η Νομαρχία λόγω της παραπάνω κατάστασης παρέχει τα μισά από τις 600.000 δρχ. που ζητούσε το Ψυχιατρείο για τις λειτουργικές ανάγκες του (Α2, 494, 15/7/41 και 506, 17/7/41). Είναι χαρακτηριστικό ότι το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας με την υπ. αρ. 16915 / 5 - 8 - 41 εγκύκλιο της Γενικής Διεύθυνσης Δημοσίου Λογιστικού είχε καθιερώσει "επίδομα ακριβείας βίου" (Α2, 609, 6/8/41). Τον Αύγουστο η οικονομική κατάσταση είχε επιδεινωθεί. Η επιχορήγηση 1.425.000 δρχ. που είχε αποστείλει το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας (ΥΕΠ) για το α' τρίμηνο οικονομικού έτους 1941 - '42 (Απρίλιος - Ιούνιος 1941) είχε εξαντληθεί και ζητείτο η αποστολή νέου ικανού ποσού (Α2, 549, 12/8/41). Στο β' δεκαπενθήμερο Αυγούστου '41 η οικονομική στενότητα του Ψυχιατρείου το αναγκάζει να ζητεί τακτικά ενίσχυση από το Δημόσιο Ταμείο του Νησιού, την πρώτη φορά το ποσό των 500.000 δρχ. (Α2, 561, 19/8/41). Η αίτηση επαναλαμβάνεται με δριμύτερο τόνο λίγο αργότερα, αυτή τη φορά προς το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας της Αθήνας (Α2, 662, 14/10/41), γεγονός που δείχνει ότι στα Επτάνησα κυριαρχούσε η ιταλική διοίκηση και σε δεύτερη μοίρα, χαλαρά, ασκούσε αρμοδιότητες και η ελληνική διοίκηση της Αθήνας.

Το Σεπτέμβριο '41 η επισιτιστική κατάσταση είναι δυσχερής και υπάρχει σχετική επιστολή προς την επιτροπή Αμερικανικού εράνου (οι ΗΠΑ δεν είχαν εμπλακεί ακόμη στον πόλεμο), η οποία παρακαλεί τον οργανισμό αυτό να έλθει αρωγός στους δεινοπαθούντες νοσηλευόμενους, με οποιοδήποτε τρόπο (Α2, 586, 5/9/41). Το φθινόπωρο '41 φθάνει επιχορήγηση 800 χιλιάδων δρχ. στο Ίδρυμα⁶, κάτι που επιτρέπει να αυξηθεί προσωρινά η μερίδα άρτου προς τους νοσηλευόμενους (Α2, 668, 17/10/41 και 774, 24/12/41). Ωστόσο το Ψυχιατρείο εξοφλεί τα χρέη του για είδη αρτοποιαίου μηνός Σεπτεμβρίου (43.499, 30 δρχ.) στις αρχές του 1942 (Γ1, σελ. 68, 8/1/42).

Το Φεβρουάριο '42 ζητεί επιχορήγηση 300.000 δρχ. για την πληρωμή των τροφίμων (Α2, 97, 4/2/42). Ισόποσο αίτημα επαναλαμβάνεται μέσα σε 10 μέρες, προκειμένου να καλυφθούν οι τρέχουσες ανάγκες του Ψυχιατρείου

---

6. Πρέπει να σημειωθεί ότι κάθε κρατική επιχορήγηση προερχόμενη από Υπουργείο της Αθήνας και εκτελούμενη μέσω του Δημοσίου Ταμείου Κερκύρας έπρεπε να έχει την έγκριση του Αρχηγού Πολιτικών Υποθέσεων Ιονίων Νήσων (Γ1, σελ. 64, 7/41 και σελ. 69, 19/1/42).

(Α2, 116, 13/2/42) και έτσι εξοφλούνται τα έξοδα για είδη αρτοποιαλείου του μηνός Οκτωβρίου '41: 43.200,50 δρχ. (Γ1, σελ. 70, 28/2/1942). Στις αρχές Μαρτίου '42 το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο παρακαλεί το Δημόσιο Ταμείο να χορηγήσει εβδομαδιαίως 250.000 δρχ. για τις αυξανόμενες διαρκώς ανάγκες του (Α2, 151, 2/3/42). Στα τέλη του ίδιου μήνα ζητείται διπλάσια επιχορήγηση, προκειμένου να βελτιωθεί η διατροφή των ασθενών τις μέρες του Πάσχα (Α2, 214, 31/3/41). Ο προϋπολογισμός χρήσης '41 - 42 κλείνει στις 31/3/42 με υπόλοιπο 29.403,40 δρχ. (Γ1, σελ. 73, 31/3/42), από το οποίο οι 17.625 δρχ. αποτελούνταν από 25 ομολογίες *8% αναγκαστικού δανείου 1926 προς 1000 δρχ. εκάστη, τις οποίες είχαν δωρήσει στο Ίδρυμα οι κληρονόμοι Μεταλληνού (Α2, 339, 19/5/42 και Γ1, σελ. 59, 31/2/44).

Στις αρχές Μαΐου '42 το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας επιχορηγεί το Ίδρυμα με ένα εκατομμύριο 500 χιλιάδες δρχ. για τη λειτουργία και τη συντήρησή του (Α2, 352, 7/5/42). Διευκρινίζεται ότι πέραν των κρατικών επιχορηγήσεων το Ίδρυμα δεν είχε αξιόλογα έσοδα, καθώς όσοι ασθενείς (μια μικρή μειοψηφία) δεν προσκόμιζαν πιστοποιητικό απορίας πλήρωναν χαμηλή νοσηλεία, που την άνοιξη του '42 ανέρχονταν για τη θέση Α' σε 200.000 μηνιαίως (Α2, 305, 6/5/42) ενώ τα νοσήλεια της Γ' θέσης ανέρχονταν σε 700 δρχ. ανά μήνα (Α2, 23/10/41). Στα τέλη Ιουνίου, πάντως, του 1942 παρακαλείται το Δημόσιο Ταμείο να καταβάλει στο Ψυχιατρείο πέραν της εβδομαδιαίας χορηγίας (250 χιλιάδες δρχ.) επιπλέον 160.000 δρχ., για να καλυφθούν οι αυξήσεις στους μισθούς του προσωπικού (Α2, 475, 26/6/41). Τον Ιούλιο '42 το Ίδρυμα εξοφλεί με μεγάλη καθυστέρηση την προμήθεια άρτου για το μήνα Νοέμβριο '41, συγκεκριμένα: 65.459,60 δρχ. (Γ1, σελ. 77, 8/7/42). Τα έξοδα για είδη αρτοποιαλείου αυξάνονται σταδιακά το α' εξάμηνο '42 και τον Ιούλιο ξεπερνούν τα προπολεμικά επίπεδα του Μαρτίου '41 (121.450 δρχ.): Ιανουάριος '42, 84.549, 30 δρχ., Φεβρουάριος '42, 101.859, 40 δρχ., Μάρτιος '42 117.152, 40 δρχ. και Ιούλιος '42 149.618,55 δρχ. (Γ1, σελ. 62, 15/5/41, ομοίως σελ. 79, 2/10/42 και σελ. 81, 16/11/42 και σελ. 83, 16/2/43).

Είναι ενδιαφέρον να εξετάσουμε στο σημείο αυτό τις αποδοχές του προσωπικού και τις αυξήσεις τους λόγω του πληθωρισμού. Οι μηνιαίες αποδοχές του διοικητικού διευθυντή Σπυρίδωνα Βούλγαρη ανέρχονταν το Σεπτέμβριο '42 σε 12.030 δρχ. (Γ1, σελ. 79, 7/9/43), ισόποσες ήταν και οι αποδοχές του επιστημονικού διευθυντή Π. Ζη για το Νοέμβριο '42 (Γ1, σελ. 80, 2/11/42). Τον Αύγουστο '42 ο συμβασιούχος ιατρός Ανδρέας

Γκούσης λάμβανε 5.740 δρχ. (Γ1, σελ. 79, 7/9/42). Το μόνιμο νοσηλευτικό προσωπικό λάμβανε συνολικά το μήνα Σεπτέμβριο '42 185.216,55 δρχ. (Γ1, σελ. 79, 7/9/42). Το ημερομίσθιο προσωπικό λάμβανε συνολικά τον Αύγουστο '42 36.459,45 δρχ. (Γ1, σελ. 79, 7/9/42).

Στις αρχές '43 ο εξαμηνιαίος λογαριασμός της Ανώνυμης Τηλεφωνικής Εταιρείας (1/7 - 31/12/42) πενταπλασιάζεται σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο '41 και ανέρχεται σε 4.470 δρχ. (Γ1, σελ. 82, 16/1/43). Στις 31/3/43 ο προϋπολογισμός του Ιδρύματος κλείνει με 31.378,30 δρχ. αδιάθετο υπόλοιπο, επί των οποίων η αξία των ομολογιών 1926 παραμένει αμετάβλητη προφανώς λόγω αδυναμίας ρευστοποίησης (Γ1, σελ. 85, 31/3/43). Οι ανάγκες του Ψυχιατρείου εμφανίζονται αυξημένες παρά τις έκτακτες επιχορηγήσεις 200+200+150+260 χιλιάδες ιονικών δρχ. που λαμβάνει από την Ιταλική Τράπεζα Εργασίας κατόπιν εντολής του Αρχηγού Πολιτικών Υποθέσεων Ιονίων Νήσων Π. Παρίνι (Α.Π.Υ.Ι.Ν.) στις 12/4, 28/4, 10/5 και 28/6/43 αντίστοιχα (Γ1, σελ. 86 και Α3, 449, 28/6/43). Οι καταθέσεις του Ψυχιατρείου στην ΕΤΕ ανέρχονταν στις 31/5/43 σε 8.550 δρχ. και στις 31/7/43 σε μόλις 14.170 δρχ. (Β1, 73, 4/8/43 και 878, 1/6/43). Η οικονομική λειτουργία του Ψυχιατρείου παρουσιάζει μεγάλο έλλειμμα, καθώς στις αρχές Μαΐου '43 το χρέος του προς την Ανώνυμο Εταιρεία Ιονικού Εμπορίου⁷ ανερχόταν σε 107. 012,15 δρχ. (Α3, 298, 2/5/43). Επίσης στις 2/8/43 οι χορηγητές ειδών οπωρολαχανοπωλείου και άρτου, προς τους οποίους το χρέος του Ψυχιατρείου ανερχόταν σε 3.209.000 και 1.050.000 δρχ. αντίστοιχα, ειδοποιούν το Δ.Σ. ότι τους είναι αδύνατο να συνεχίσουν την παροχή ειδών επί πιστώσει (Β1, 70 και 72, 2/8/43), ενώ χαρακτηριστικό της ένδειας είναι ότι στα τέλη του Αυγούστου '43 κατορθώνει τελικά το Ίδρυμα να εξοφλήσει τους λογαριασμούς του προς το Υδραγωγείο Κερκύρας των ετών 1940 - '43 (Γ1, σελ. 89, 23/8/43). Τα χρέη του Ψυχιατρείου για προμήθεια άρτου κατά το μήνα Μάρτιο '43 ανέρχονταν σε 197.205,30 δρχ. (Γ1, σελ. 89, 20/8/43), μια αισθητή άνοδος σε σχέση με τον Ιούλιο '42 (149. 618,55 δρχ.).

Διέξοδο από το οικονομικό αδιέξοδο έρχεται να δώσει η έκτακτη επιχορήγηση του Ψυχιατρείου από την Ιταλική Τράπεζα Εργασίας (που είχε αντικαταστήσει την ΕΤΕ), πρώτα στις 26/7/43 ύψους 260 χιλιάδων

---

7. Η Ανώνυμος Εταιρεία Ιονικού Εμπορίου είχε αντικαταστήσει από την 1η Σεπτεμβρίου '41 την Τράπεζα της Ελλάδος στα Ιόνια Νησιά (βλ. Ν. Κονόμου, *Η Επέννησος ...*, ό.π., σελ. 81).

(ιονικών) δρχ. (Α3, 537, 26/7/43) και στις 19/8/43 ύψους 5.733.252 δρχ. (Α3, 578, 19/8/43), γεγονός που δείχνει ραγδαία άνοδο του πληθωρισμού τον τελευταίο μήνα της Ιταλικής Κατοχής. Ισόποση με την τελευταία χορηγία λαμβάνει το Ίδρυμα με εντολή του ΑΥΠΠΝ από την Τράπεζα Νεάπολης (Γ1, σελ. 89, 19/8/43), που είναι και η τελευταία της περιόδου της Ιταλοκρατίας.

Η έλευση της Γερμανικής Κατοχής (25/8/43) θα ανατρέψει τη σχετική οικονομική ισορροπία. Ωστόσο οι μισθοί μέχρι το τέλος Νοεμβρίου '43 εκτός από κάποια έκτακτα επιδόματα δεν αυξάνονται π.χ. η ημερήσια αποζημίωση του βοηθού β' τάξης Α. Γκούση ανέρχονταν σε 65 δρχ., με εξαμηνιαία σύμβαση (Β1, 94, 30/11/43). Από το Δεκέμβριο '43 όμως ο πληθωρισμός καλπάζει. Συνολικά το μήνα αυτό καταβάλλονται 35 εκατομμύρια δρχ. για μισθούς προσωπικού (Α3, 762, 29/11/43 και 831, 16/12/43). Στα μέσα του μηνός υποβάλλονται στη Νομαρχία δύο διαδοχικά αιτήματα 60 εκατομμυρίων δρχ. για τρόφιμα και καύσιμα και άλλες 14 εκ. δρχ. για προκαταβολή μισθοδοσίας προσωπικού (Α3, 787, 793, 816, 817 της 10/12, 11/12, 15/12 και 20/12/43 αντίστοιχα). Είτε τα παραπάνω ποσά δεν επαρκούν είτε δε φθάνουν έγκαιρα και γι' αυτό στα τέλη Δεκεμβρίου '43 ζητούνται από τη Νομαρχία συνολικά 160 εκ. δρχ. για αγορά καύσιμης ύλης, τροφίμων και έκτακτες οικονομικές παροχές προς το προσωπικό (Α3, 828, 28/12/43 και 843, 29/12/43).

Στις αρχές του 1944 η κατάσταση γίνεται απελπιστική. Ζητείται από το Δημόσιο Ταμείο της Νομαρχίας ποσό 50 εκατομμυρίων (από τα οποία 15 εκ. για τρόφιμα) για τις ανάγκες του Ίδρύματος, ενώ παρακαλείται ο Ερυθρός Σταυρός και η Αγροτική Τράπεζα να αποστείλουν ικανή ποσότητα τροφίμων, μέχρι που να φθάσουν τα χρήματα (Α3, 1, 4/1/44 και Β1, 8, 24/1 και Α3, 26 - 27, 21/1/44). Το Μάρτιο '44 το ΥΕΠ εγκρίνει τελικά έκτακτη κρατική επιχορήγηση του Ίδρύματος ύψους 203.500.000 για τα λειτουργικά του έξοδα (Β1, 33, 3/3/44), ενώ το Ελεγκτικό Συνέδριο Αθηνών διατάσσει τον έλεγχο του ισολογισμού 1942 - '43 (Α3, 121, 15/3/44). Τον επόμενο μήνα οι αποδοχές του προσωπικού διαμορφώνονται ως εξής: τα ημερομίσθια του επιστημονικού διευθυντή Π. Ζη για το β' δεκαπενθήμερο Απριλίου '44 ανέρχονται συνολικά σε 2.652.000, τα ημερομίσθια του Α. Γκούση για το ίδιο διάστημα συμποσούνται σε 891.000 δρχ., οι αποδοχές διοικητικού προσωπικού σε 20.186.000 δρχ., του μόνιμου νοσηλευτικού προσωπικού σε 44.889.200 δρχ., του ημερομίσθιου νοσηλευτικού προσωπικού σε 3.593.280 δρχ., ενώ στον διοικητικό διευθυντή Σ. Βούλγαρη χορηγήθηκε έκτακτο επίδομα τροφίμων ύψους 5 εκατομμυρίων δρχ. (Γ1, σελ. 104, 16/4/44 και 25/4/44).

Στα μέσα Ιουνίου '44 το Ψυχιατρείο ζητεί από το Δημόσιο Ταμείο να του καταβληθεί το ποσό των 100 εκατομμυρίων δρχ. για την αντιμετώπιση των μεγάλων αναγκών του (Α3, 540, 14/6/44) και κάνει εκκλήσεις στο ΥΕΠ για τη διάσωσή του (Α3, 445, 14/6/44). Αναγκαστικά τα νοσήλεια (δέ διευκρινίζεται ποιός θέσης, μάλλον της πρώτης) ανεβαίνουν μηνιαίως στις 500 χιλιάδες δρχ. (Α3, 471, 19/6/44) και ο Σ. Βούλγαρης λαμβάνει 9 εκατομμύρια δρχ. ως αντίτιμο τροφίμων για το α' δεκαπενθήμερο Μαΐου '44 (Γ1, σελ. 107, 22/6/44). Τελικά στις αρχές Ιουλίου '44 το ΥΕΠ αποστέλλει 1 δις δρχ. για τις ανάγκες του Ψυχιατρείου (Α3, 521, 6/7/44). Έτσι μπορούν να εισπράξουν καθυστερημένα ο Σ. Βούλγαρης 2.466.000 και το μόνιμο διοικητικό προσωπικό 30.531.900 ως αποδοχές για το β' δεκαπενθήμερο Ιουνίου '44 (Γ1, σελ. 109, 27/7/44), ενώ ο προμηθευτής οπωρολαχανικών (Προκόπιος Τάραντος) καλείται να προσέλθει να εισπράξει το οφειλόμενο σ' αυτόν υπόλοιπο 176.347, 65 δρχ. (Α3, 666, 23/8/44). Στα τέλη Ιουλίου '44 η Νομαρχία Κερκύρας παρακαλείται να διατάξει το Δημόσιο Ταμείο να καταθέσει στο Ψυχιατρείο 9 δις για έξοδα διατροφής των νοσηλευομένων και 4 δις 304 εκατομμύρια για τη μισθοδοσία του προσωπικού (Α3, 595, 27/7/44). Τον Αύγουστο '44 το Ίδρυμα επιχορηγείται από τη Νομαρχία Κερκύρας με ένα δις 500 εκατομμύρια δρχ. από ένα συνολικό ποσό 10 δις, το οποίο προοριζόταν για τις αλυκές της Λευκίμμης, αλλά τελικά διατέθηκε για την ενίσχυση άλλων δημοσίων υπηρεσιών και οργανισμών που είχαν μεγαλύτερη ανάγκη (Α3, 681, 2/8/44).

Μετά την εγκαθίδρυση της Ελληνικής Πολιτικής Διοίκησης στα μέσα Οκτωβρίου '44 στην Κέρκυρα το Ίδρυμα υποβάλλει αίτημα να του καταβληθεί το αστρονομικό ποσό των 150 δις δρχ. για την εξόφληση οφειλών και την αντιμετώπιση τρεχουσών αναγκών (Α3, 774, 24/10/44). Το αίτημα γίνεται δεκτό στο σύνολό του (Α3, 783, 26/10/44 και 784, 27/10/44). Επίσης το Δ.Σ. του Νοσοκομείου ζήτησε άλλες 259 δις δρχ. από το Δημόσιο Ταμείο για προκαταβολή των καθυστερημένων μισθών του 75μελούς προσωπικού για τους μήνες Αύγουστο και Σεπτέμβριο '44 και η ελληνική διοίκηση ανταποκρίνεται θετικά (Α3, 780, 27/10/44 και Α3, 785, 30/10/44). Στις 11/11/44, οπότε εφαρμόστηκε η νέα δραχμή το ταμείο του Ψυχιατρείου είχε υπόλοιπο 7 δις 107 εκ. 645 χιλ. 909 δρχ. 40 λεπτών (Γ1, σελ. 116, 11/11/44). Δύο μέρες αργότερα παρακαλείται η Πολιτική Διοίκηση Κερκύρας να διατάξει το Δημόσιο Ταμείο να καταβάλει 511 στρατιωτικές χάρτινες λίρες (Αγγλίας) ως προκαταβολή έναντι μισθοδοσίας προς το προσωπικό του Ίδρύματος (Α3, 830, 13/11/44). Αρχικά καταβάλλεται στο Ίδρυμα το ποσό

των 143.800 νέων δραχ. για τη συντήρηση και τη λειτουργία του (Α3, 976, 24/11/44). Η επιχορήγηση όμως που ζητεί στα τέλη Νοεμβρίου '44 το Ψυχιατρείο ανέρχεται σε 100.000 για τις λειτουργικές ανάγκες και άλλες 43.800 νέες δραχ. για την πληρωμή προκαταβολής έναντι μισθοδοσίας με αναλογία 600 δραχ. για κάθε έναν από τους 73 υπαλλήλους του Ιδρύματος (Α3, 872, 24/11/44). Λίγο αργότερα παρακαλείται ο Κυβερνητικός-Αντιπρόσωπος Ιονίων Νήσων να διατάξει το Δημόσιο Ταμείο να καταβάλει πάλι άλλες 50.000 νέες δραχ. για απαραίτητα είδη (σαπούνι, ελαιόλαδο, καύσιμη ύλη, είδη καθαριότητας κτλ. Βλ. Α3, 905, 5/12/44). Δεκαπέντε μέρες αργότερα υποβάλλεται νέο αίτημα 346.000 δραχ. για προπληρωμή των αποδοχών των υπαλλήλων του Ιδρύματος για το μήνα Νοέμβριο και για προκαταβολή Δεκεμβρίου '44 και 500.000 δραχ. για τις λοιπές ανάγκες του Ιδρύματος (Α3, 950, 20/12/44). Από τα παραπάνω εγκρίνονται 845.100 δραχ. ως προκαταβολή (Α3, 975, 27/12/44). Μέσα στο Δεκέμβριο '44 το Υπουργείο Οικονομικών διατάζει την αναδιάρθρωση του μισθολογίου και παρακαλούνται να καταβάλουν τα σχετικά δικαιολογητικά - ως άποροι θεωρούνται όσοι έχουν εισόδημα κάτω των 2000 νέων δραχ. μηνιαίων ή δέ λαμβάνουν σύνταξη ισόποση από το Δημόσιο ή άλλο ταμείο.

Τέλος, η κίνηση των λογαριασμών του Ιδρύματος στην Εθνική Τράπεζα εμφανίζεται ως εξής: στα τέλη του '43 (30/11) ανέρχονται σε 25.695 δραχ. (Β1, 97, 6/12/43), ενώ στις 29/2/44 σε 310.266 δραχ. (Β1, 23, 11/3/44), στις 31/3/44 σε 75.766 δραχ. (Β1, 27, 20/3/44), ενώ στις 31/3/44 σε 507.032,30 δραχ. (Β1, 30, 21/4/44). Στα τέλη Ιουνίου ανέρχονται σε 1.931.522 δραχ. και τον Αύγουστο σε 4.831.522 δραχ., ποσά πληθωρικά (Β1, 79, 14/7/44 και 74, 6/9/44). Τον Οκτώβριο και το Νοέμβριο '44 οι λογαριασμοί καταθέσεων του Ψυχιατρείου δεν εμφανίζουν καμία κίνηση (Α3, 734, 13/11/44 και 956, 21/12/44).

Ελληνική Διοίκηση

Η Ελληνική Διοίκηση δεν αφορά μόνο την περίοδο του Πολέμου (28/10/40 - 26/4/41), αλλά και της Γερμανικής Κατοχής, καθώς οι Γερμανοί μη έχοντας εδαφικές βλέψεις στον ελληνικό χώρο άφησαν στη θέση του το ελληνικό διοικητικό σύστημα. Τα αρχεία του Ψυχιατρείου μας παρέχουν ικανές πληροφορίες γι' αυτό το θέμα.

Την ημέρα που κηρύχθηκε ο Πόλεμος η Νομαρχία Κερκύρας κοινοποιεί

την υπ' αρ. 91994/317 ειδική διαταγή του Υπουργείου Εσωτερικών για την προμήθεια λυχνιών πετρελαίου, ώστε να αποκρυβεί ο εσωτερικός φωτισμός (Α1, 1131, 28/10/40). Το Δεκέμβριο κοινοποιεί απόφαση του Υπουργείου Οικονομικών για αύξηση των διανεμομένων κερδών από το λαχείο του Στόλου (Α1, 17, 12/12/40) και για τη διάθεση γραμματιών του Πολεμικού Λαχείου (Α1, 36, 31/12/40). Στις 2/1/41 η Νομαρχία Κερκύρας απαγορεύει την απομάκρυνση των υπαλλήλων για διανυκτέρευση σε ακτίνα πέραν των 3 χλμ. από το Δημοτικό Θέατρο (Α1, 10, 2/1/41) και καθορίζει το ωράριο εργασίας ως εξής: 9 - 1 π.μ. και 4 - 7 μ.μ. (Α1, 12, 4/1/41), προφανώς από φόβο βομβαρδισμών και απωλειών. Στα μέσα Γενάρη κοινοποιείται απόφαση του Υπουργείου Προνοίας για συνταξιοδότηση των θυμάτων πολέμου (Α1, 70, 15/1/41 και Α1, 137, 5/2/41). Μαθαίνουμε ότι στην ύπαιθρο της Κέρκυρας είχαν εγκατασταθεί στρατιωτικά φυλάκια που ήλεγχαν την κυκλοφορία για τη σύλληψη υπόπτων (Α1, 96, 22/11/41). Πολλοί υπάλληλοι του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου είχαν επιστρατευθεί, όπως ο προϊστάμενος της Οικονομικής Υπηρεσίας κ. Γκίκας, ο οποίος υπηρετούσε στην Παθητική Αεράμυνα και η Μαρία Παπαδάτου, η οποία υπηρετούσε στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Κερκύρας από 28/10/40 (Α1, 58, 23/1/41 και 64, 28/1/41 και 154, 2/41). Στις αρχές Φεβρουαρίου '41 το Ίδρυμα συμμετείχε στην επιμνημόσια δέηση για το θάνατο του Κυβερνήτη Ι. Μεταξά (Α1, 82, 30/1/41 και 112, 3/2/41 και 135, 1/2/41). Τον ίδιο μήνα πληροφορούμαστε ότι στο χωριό Στρογγυλή έδρευε λόχος Π/Ζ, ο οποίος μάλιστα συνέλαβε έναν αποδράσαντα ψυχοπαθή (Α1, 117, 9/2/41). Στα μέσα Φεβρουαρίου το Υπουργείο Οικονομικών διατάζει την αυστηρή εφαρμογή οικονομίας στο χαρτί (Α1, 155, 15/2/41). Δύο στρατιώτες (Διαβάτης και Λέκκας), οι οποίοι προς αποφυγή στράτευσης εισήχθηκαν στο Ίδρυμα, διαπιστώνεται ότι δεν πάσχουν από ψυχικό νόσημα και παρακαλείται η Στρατιωτική Διοίκηση Κερκύρας να τους παραλάβει (Α1, 151, 26/2/41).

Το Μάρτιο '41 πληροφορούμαστε ότι τα αρχεία του Στρατιωτικού Νοσοκομείου Ιωαννίνων μέχρι το έτος 1930 είχαν καταστραφεί από φωτιά, που προκλήθηκε από βομβαρδισμό (Α1, 240, 22/3/41). Τον Απρίλιο, λίγο πριν τη Συνθηκολόγηση, η Νομαρχία ανακοινώνει ότι οι τοπογραφικοί χάρτες της Κέρκυρας, έκδοσης του Υπουργείου Συγκοινωνιών υπό κλίμακα 1:50.000, θεωρούνται εμπιστευτικοί και ζητείται από το Ίδρυμα να γνωρίσει στην Αστυνομία αν και πόσοι τέτοιοι υπάρχουν, για να μην πέσουν στα χέρια του εχθρού (Α1, 316, 14/4/41).

Τον Ιούλιο '41 διαπιστώνουμε ότι παρά τους αρχικούς περιορισμούς

της Ιταλικής Διοίκησης η επικοινωνία με την Κυβέρνηση της Αθήνας αποκαθίσταται και ζητείται από το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας να αποσταλεί το ταχύτερο η κρατική επιχορήγηση του έτους 1941 - '42 (Α1, 174, 21/7/41) και παραγγέλει να γίνονται δεκτοί για νοσηλεία οι τραυματίες πολέμου, όσους δεν επαρκούσε να στεγάσει το Στρατιωτικό Νοσοκομείο (Α2, 636, 6/9/41).

Ακολουθεί ένα σχετικό κενό πληροφοριών για τη δικαιοδοσία των ελληνικών αρχών στην ιταλοκρατούμενη Κέρκυρα. Πάντως μετά την επιβολή της Γερμανικής Κατοχής επιτρέπεται η λειτουργία του Ταχυδρομείου για την επίσημη αλληλογραφία (Α3, 661, 15/10/43). Το Φεβρουάριο '44 ζητείται από το Διεθνή Ερυθρό Σταυρό (ΔΕΣ) να επαναχορηγήσει δελτία στα χωριά του Νησιού (Α3, 161, 29/2/1944). Το Μάρτιο '44 λειτούργησαν στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο τα μαθητικά συσσίτια - γι' αυτό ζητείται από τον Επιθεωρητή Δημοτικής Εκπαίδευσης να δανείσει στο Ίδρυμα 3 - 4 λέβητες (Α3, 171, 4/3/44), καθώς και πρόχειρο λαϊκό συσσίτιο από τα τέλη του μηνός, με πρωτοβουλία του μητροπολίτη Μεθοδίου (Α3, 207, 20/3/44).

Το Μάιο '44 πληροφορούμαστε πως το Υπουργείο Εσωτερικών αποφασίζει την κατάργηση του Υπουργείου Δημόσιας Ασφάλειας (Α3, 340, 4/5/44). Τον Ιούλιο διενεργείται έρανος σε είδος ή χρήμα για τα αγαθοεργά καταστήματα Κερκύρας (Νοσοκομείο, Γηροκομείο, Ορφανοτροφείο, βλ. Α3, 513, 4/7/44). Στις 31 Ιουλίου ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός γνωρίζει ότι αποφασίστηκε να χορηγηθούν για το μήνα Αύγουστο 62 ολόκληρα συσσίτια στους υπαλλήλους του Ψυχιατρείου, τα οποία αποτελούνταν από 40 δράμια όσπρια και άλλα τόσα πληγούρι (Α3, 613, 31/7/44). Πληροφορούμαστε ότι στις 5/8/44 ο Ε. Γρηγοριάδης ανέλαβε προσωπικά τα καθήκοντα του Νομάρχη λόγω απουσίας του κου Κοριανού (Α3, 629, 5/8/44) και στις 8/8/44 συγκλήθηκε Νομαρχιακό Συμβούλιο για την αντιμετώπιση της κρίσιμης οικονομικής κατάστασης (Α3, 636, 7/8/44). Τον Αύγουστο '44 λειτούργησε Επιτροπή Διαχείρισεως Ισραηλιτικών περιουσιών, που το Ψυχιατρείο την παρακαλεί να του διαθέσει έπιπλα, σκεύη, είδη ρουχισμού, τα οποία ήταν απολύτως απαραίτητα για τους νοσηλευόμενους (Α3, 645, 14/8/44).

Μόλις εγκατεστάθη, μετά την Απελευθέρωση (12/10/44) η Πολιτική Διοίκηση Κερκύρας, καθορίστηκε ότι από 23/10/44 οι ώρες εργασίας των δημοσίων υπηρεσιών του Νομού πλύν των στρατιωτικών θα λειτουργούσαν ως εξής: 9 π.μ. - 12.30 και 4 - 6 μ.μ. πλύν Σαββάτου και εντέλλετο πιστή εφαρμογή (Α3, 773, 24/10/44). Το Δεκέμβριο ο Αντιπρόσωπος της

Κυβέρνησης στις Ιόνιους Νήσους Ι. Μακκάς παρακαλεί τους υπαλλήλους του Ιδρύματος να δωρίσουν όσα βιβλία ευαρεστούνται για τον εμπλουτισμό της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Κερκύρας, που κάμκε από τους Γερμανικούς βομβαρδισμούς (Α3, 923, 5/12/43).

Ιταλική Διοίκηση

Το Μάιο 1941 οι Ιταλοί καταλύοντας τις εξουσίες του ελληνικού κράτους σύστησαν την "Ανεξάρτητη Πολιτεία των Ιονίων Νήσων" και διορίσθηκε "Αρχηγός των Πολιτικών Υποθέσεων Ιονίων Νήσων" ο στενός συνεργάτης του Μουσολίνι Πιέρο Παρίνι (29 Μαΐου 1941). Οι Νομάρχες διορίζονταν από την Ιταλική διοίκηση, πολλοί Ιταλοί υπήκοοι στελέχωσαν τις δημόσιες υπηρεσίες και ουσιαστικό αστυνομικό ρόλο ανέλαβαν οι Καραμπινιέροι, περιορίζοντας την ελληνική αστυνομία σε βοηθητικό ρόλο⁸.

Την πρώτη πληροφορία έχουμε το Μάιο '41, οπότε οι Ιταλικές Αρχές Κατοχής είχαν διακόψει την επικοινωνία του Ψυχιατρείου και των άλλων υπηρεσιών της Κέρκυρας με τα Υπουργεία της Αθήνας (Α1, 351, 19/5/41). Αυτό επιβεβαιώνεται και από διαταγή του στρατηγού - διοικητή της Μεραρχίας "Άκουι" για αφαίρεση από τα δημόσια γραφεία των φωτογραφιών πολιτικών ανδρών και εκπροσώπων "του άρτι καταργηθέντος εν Ελλάδι (δηλ. Μεταξικού) καθεστώτος" (Α1, 362, 21/5/41). Η Ιταλική στρατιωτική διοίκηση αρχικά ήλεγχε και την ντόπια παραγωγή και διάθεση των ειδών π.χ. λαδιού και σαπουνιού (Α1, 374, 30/5/41). Στις αρχές Ιουνίου '41 επιτράπηκε η λειτουργία της ιδιωτικής αλληλογραφίας με την ηπειρωτική Ελλάδα, αλλά όχι και η επικοινωνία με τις δημόσιες ελληνικές υπηρεσίες εκτός νομού Κερκύρας (Α2, 416, 12/6/41). Οι ελεγκτικοί περιορισμοί που επέβαλαν οι Ιταλοί ήταν ασφυκτικοί π.χ. για την προμήθεια (ανεξάρτητα της ποσότητας) σαπουνιού και λαδιού το Ίδρυμα έπρεπε ν' απευθυνθεί στη διοίκηση των βασιλικών Καραμπινιέρων μέσω της ελληνικής αστυνομικής διεύθυνσης (Α2, 419, 12/6/41 και 517, 29/7/41 και 529, 5/8/41 και 564 - 565, 19/8/41). Και για την επίσκεψη του διευθυντή στο Ψυχιατρείο τη νύκτα έπρεπε να ληφθεί άδεια από το λόχο Καραμπινιέρων "RRCC di Corfu" (Α2, 425, 13/6/41), καθότι προφανώς το βράδυ απαγορευόταν η

8. Ντίνου Κονόμου, *Η Επτάνησος ...*, ό.π., σελ. 27, 31 και 60, και Σπύρου Κατσαρού, *Ιστορία της Νήσου Κερκύρας (1671 - 1864)*, Κέρκυρα 1958, σελ. 487 - 488.

κυκλοφορία. Στα τέλη Ιούνη ο Αρχηγός Πολιτικών Υποθέσεων Ιονίων Νήσων (ΑΠΥΙΝ) Πιέρο Παρίνι επέτρεψε την αποστολή ταχυδρομικών αναφορών από την Κέρκυρα προς τα αρμόδια Υπουργεία της Αθήνας, για ζητήματα όμως μόνο οικονομικής φύσης και με την προϋπόθεση ότι θα λογοκρίνονταν πρώτα από το (διορισμένο) Νομάρχη (Δρ. Τρύφωνα)⁹ (Α2, 462, 30/6/41).

Στα μέσα Ιουλίου '41 η Ιταλική κυβέρνηση απαίτησε όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι να δώσουν το νέο (φασιστικό προς τον Ντούτσε) όρκο και το προσωπικό του Ψυχιατρείου αναγκαστικά συμμορφώθηκε (Α2, 507, 16/7/41 και 515, 22/7/41). Παράλληλα ο ΑΠΥΙΝ με διάταγμά του υπ' αρ. 16 - υποκαθιστώντας το αρμόδιο υπουργείο της Αθήνας - εντέλλει την αύξηση του μισθού των δημόσιων υπαλλήλων (Α2, 570, 23/7/41 και 710, 10/11/41). Τον Αύγουστο το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας (ΥΕΠ) επικοινωνεί τελικά με το Ίδρυμα και ρωτά με επείγον έγγραφο αν νοσηλεύονταν εκεί Άγγλοι στρατιωτικοί (Α2, 622, 30/8/41), αλλά λαμβάνει την - εσκεμμένα ίσως - καθυστερημένη αλλά κατηγορηματική απάντηση πως ούτε τότε ούτε παλαιότερα νοσηλεύονταν Άγγλοι (Α2, 628, 22/9/41). Παρά τα κάποια ανοίγματα της Ιταλικής διοίκησης υπήρχαν αυστηροί περιορισμοί π.χ. προκειμένου μια νοσηλεύομενη (Καλλιόπη Σπύρου) να μεταβεί στην απέναντι ακτή στο χωριό της Αγίος Βασίλειος Χειμάρρας, έπρεπε να λάβει άδεια (Α2, 597, 10/9/41). Το Σεπτέμβριο 1941 λειτουργούσε στο νησί τοπική επιτροπή διαχείρισης του Αμερικανικού Εράνου Περίθαλψης αποκλειστικά των απόρων οικογενειών που οι προστάτες τους σκοτώθηκαν στον πόλεμο (Α2, 643, 15/9/41). Το Νοέμβριο έχουμε την πρώτη μεία για δελτία τροφίμων, τα οποία διενέμοντο κατ' εντολήν του ΑΠΥΙΝ (Α2, 734, 25/11/41). Το Δεκέμβριο καταγράφεται ότι το 7ο Σύνταγμα Καραμπινιέρων είχε αρπάξει αυθαίρετα το Μάιο '41 δύο ραδιόφωνα του Ιδρύματος και δεν τα επέστρεψε μέχρι το τέλος της Ιταλικής Κατοχής παρά τα απανωτά αιτήματα του Ιδρύματος (Α2, 778, 27/12/41 και 297, 5/5/42 και Α3, 634, 10/9/43).

Τον Ιανουάριο '42 ο απολογισμός - ισολογισμός των οικονομικών του Ψυχιατρείου δεν υποβάλλεται στο Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας στην Αθήνα, αλλά μέσω της Νομαρχίας Κερκύρας σε κάποιο γραφείο του ΑΠΥΙΝ, συγκεκριμένα στον κύριο Βιγνέτι (Α2, 40, 16/1/42). Ο Π. Παρίνι, που υποκαθιστά πλήρως το κράτος της Αθήνας, διατάζει να μη συμβαίνουν παραβάσεις στα τέλη χαρτοσήμου (Α2, 138, 12/2/42) και με το διάταγμά

9. Βλ. Ν. Κονόμου, *Η Επάνησος ...*, ό.π., σελ. 60.

του υπ' αρ. 85/18 - 1 - '42 διορίζει τον Ι. Καποδίστρια Νομάρχη Κερκύρας (Α2, 139, 20/2/42). Η έδρα του τελευταίου βρισκόταν από τα τέλη Μαρτίου στην οδό Μαντζάρου 6 (Α2, 206, 24/3/42). Διαπιστώνουμε επίσης ότι η Χωροφυλακή Κερκύρας τελούσε υπό τις διαταγές ενός αυτόνομου τάγματος βασιλικών караμπινιέρων, οι οποίοι με διαταγή τους της 9/4/42 καταργούν τον αστυνομικό σταθμό Καρουσάδων, επικυρώνοντας προηγούμενη (9/1/42) διαταγή της ελληνικής χωροφυλακής για ανάθεση των καθηκόντων του Σταθμού Καρουσάδων στο Σταθμό Σκριπερού (Α2, 256, 16/3/42).

Τελικά στα τέλη Μαΐου '42 το Ίδρυμα κατορθώνει να έχει ουσιαστική επικοινωνία με το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας και ζητεί να εγκριθεί ο διορισμός δύο φυλάκων με ημερήσια αποζημίωση 38 δρχ. (Α2, 408, 26/5/42). Από τις 15/5/42 ο ΑΠΥΙΝ διέταξε μέσω Νομαρχίας να εγγραφεται στα δημόσια έγγραφα η φράση "ιονική δραχμή" αντί απλά δραχμή (Α2, 387, 30/5/42). Τον Ιούλιο '42 μαθαίνουμε ότι ο δήμαρχος Κερκυραίων ήταν και πρόεδρος του αδελφάτου αγαθοεργών ιδρυμάτων της πόλης (Α2, 565, 30/7/42). Στις αρχές Νοεμβρίου '42 ο ΑΠΥΙΝ καθόρισε ώρες γραφείου την 8η πρωινή μέχρι της 12ης μεσημβρινής και από την 3η μ.μ. μέχρι της 5ης μεσημβρινής (Δ3, 3/11/42).

Ακολουθεί στη συνέχεια ένα κενό λόγω απώλειας αρχειακού υλικού.

Το Μάιο '43 πληροφορούμαστε ότι το Ψυχιατρείο βρισκόταν υπό την εποπτεία του υγειονομικού συμβούλου του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων Ιονίων Νήσων Μπερτόνι και χρηματοδοτούνταν μέσω της (ιταλικής) Τράπεζας Εργασίας (Α3, 412, 16/5/43 και 449, 28/6/43). Ωσπου στις 28/9/43 κοινοποιείται επίσημα η κατάλυση από τους Γερμανούς του διοικητικού συστήματος που είχε επιβληθεί από τις Ιταλικές Αρχές Κατοχής, η απόλυση όλων των υπαλλήλων που είχαν διοριστεί από αυτές και η επαναφορά του ελληνικού διοικητικού συστήματος υπό τη Νομαρχία (Α3, 647, 28/9/43). Πράγματι στα τέλη Σεπτεμβρίου απολύονται πολλοί υπάλληλοι του Ψυχιατρείου (Δ3, 27/9/43).

Βομβαρδισμοί

Η Κέρκυρα έγινε στόχος της ιταλικής αεροπορίας από την αρχή του Πολέμου. Ζημιές σημειώθηκαν και στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο και στα τέλη Νοεμβρίου '40 η Διοίκησή του ζήτησε να μεταφερθούν οι ασθενείς στο κενό στρατιωτικό νοσοκομείο του Παλαιού Φρουρίου (Α1, 1153, 27/

11/40). Παρόλο που η Νομαρχία δεν έκρινε σκόπιμη τη μεταφορά του Ψυχιατρείου στο Παλαιό Φρούριο (Α1, 1157, 27/11/40), η στρατιωτική διοίκηση το ενέκρινε προσωρινά (Α1, 1174, 27/11/40). Παρότι είχαν σχεδιαστεί εργασίες για την αναπαλαίωση του Στρατιωτικού Νοσοκομείου - με την τοποθέτηση υδροσωλήνων και τηλεφώνων - η Στρατιωτική Διοίκηση θα ζητήσει τη μετακίνηση του Ιδρύματος από εκεί (Α1, 1180, 14/12/40 και 1187, 17/12/40 και 1192, 18/12/40). Οι ζημιές από τις βόμβες όμως στο Ψυχιατρείο ήταν τόσο σοβαρές, που το Υπουργείο Εσωτερικών ζήτησε τη συνδρομή των υπαλλήλων και των αστυνομικών αρχών για την καταγραφή των ζημιών (Α1, 1194, 7/12/40). Δεδομένης αυτής της κατάστασης κρίθηκε σκόπιμη η κατασκευή μόνιμων καταφυγίων μέσα στο Ίδρυμα και γι' αυτό ζητήθηκε από το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας και τη Νομαρχία η έγκριση κονδυλίων ύψους ενός εκατομμυρίου (Α1, 1198, 20/12/40 και 1200, 21/12/40). Ας σημειωθεί ότι μέχρι το τέλος Ιανουαρίου '41 ως υπεύθυνος ιατρός για τα καταφύγια του Παλαιού Φρουρίου είχε αναλάβει ο επιμελητής του Ψυχιατρείου Αθ. Μάμαλος (Α1, 1220, 21/12/40 και 1213, 30/12/40 και 48, 22/1/41).

Στα τέλη 1940 και στις αρχές 1941 η Νομαρχία δείχνει έντονο ενδιαφέρον για την επισκευή του βομβαρδισμένου Ψυχιατρικού Νοσοκομείου και λαμβάνει δύο αιτήσεις από τη διεύθυνση του Ιδρύματος να χορηγήσει 7.000 τούβλα για την κατασκευή μόνιμου καταφυγίου (Α1, 1221, 22/12/40 και 1218, 30/12/40 και 56, 23/1/41). Ανάλογο αίτημα για σάκκους τσιμέντου διατυπώνεται και προς τη Στρατιωτική Διοίκηση Κερκύρας για την αποπεράτωση του καταφυγίου (Α1, 45, 21/1/41). Η Στρατιωτική Διοίκηση ανταποκρινόμενη διέταξε το λοχαγό Βλάχο να παραδώσει όσους σάκκους τσιμέντου διέθετε καθώς και κεράμους Γαλλικού τύπου (Α1, 63, 28/1/41 και 39, 20/1/41). Οι εργασίες που είχαν ανατεθεί στην εταιρεία Δ. και Ν. Μεταλλικού, κόστισαν, τουλάχιστον σε πρώτη φάση, 35.000 δρχ. (Γ1, σελ. 56, 20/1/41). Τελικά στις 6/2/41 οι νοσηλεύόμενοι εκκενώνουν το Στρατιωτικό Νοσοκομείο και μεταφέρονται πίσω στο Ψυχιατρείο (Α1, 107, 6/2/41 και 108, 6/2/41 και 109, 5/2/41). Οι εργασίες στο καταφύγιο το Μάρτιο συνεχίζονται ακόμη, καθώς ζητείται από την Αγορανομική Υπηρεσία να χορηγήσει 350 σάκκους τσιμέντο (Α1, 190, 13/3/41). Το Μάιο γίνονται εργασίες υποστήλωσης (Γ1, σελ. 62, 20/5/41), προφανώς εν όψει πιθανών αγγλικών βομβαρδισμών, οι οποίοι όμως σπάνια μαρτυρούνται. Το μέγεθος των ζημιών φαίνεται από το γεγονός ότι μόλις τον Οκτώβριο '41 μεριμνά η διεύθυνση του Ιδρύματος να ζητήσει από το Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων Ιονίων Νήσων να μεριμνήσει για την τοποθέτηση υαλοπινάκων

στα παράθυρα (Α2, 673, 22/10/41).

Τον Ιούλιο '43 έχουμε μνεία συμμαχικών βομβαρδισμών στο νησί. Οι αρχές Κατοχές θα τιμωρούσαν αυστηρά όσους παρέβαιναν τις διαταγές για συσκοτισμό των φώτων (Δ3, 5/7/43).

Οι μεγαλύτερες όμως ζημιές προκλήθηκαν στο νησί από τους γερμανικούς βομβαρδισμούς του Σεπτεμβρίου (13 - 25) 1943¹⁰. Ενδεικτικό του χάους που είχε δημιουργηθεί είναι ότι στο διάστημα 21 - 28/9/43 υπάρχει κενό στο πρωτόκολλο του Ιδρύματος (Α3). Πάμπολλα σπίτια είχαν καταστραφεί. Έτσι π.χ. ο φαρμακοποιός του Ψυχιατρείου ζήτησε στέγη και τροφή από το Ίδρυμα, μέχρι να επισκευασθεί η κατοικία του (Α3, 658, 5/10/43). Το κτίριο του Ψυχιατρείου πρέπει να υπέστη τυχαία ελαφρές υλικές ζημιές, αλλά κάπκε ο ιματισμός του προσωπικού (Α3, 668, 18/10/43). Για την ανακούφιση του πληθυσμού είχε δημιουργηθεί μία Επιτροπή Εράνου υπέρ των πυροπαθών Κερκύρας, στην οποία το προσωπικό του Ιδρύματος συνεισέφερε εθελοντικά το ποσό των 1.750.000 δρχ. (Α3, 759, 27/11/43). Τον Απρίλιο '44 η Κέρκυρα γνώρισε συμμαχικούς αυτή τη φορά βομβαρδισμούς. Το Ψυχιατρείο χρειάστηκε να παραχωρήσει στο αστικό νοσοκομείο 4 χιλιόγραμμα βαμβάκι για την περίθαλψη των τραυματιών από τους βομβαρδισμούς (Δ4, 9/4/44). Γι' αυτό τον ίδιο λόγο η Νομαρχία καθόρισε προσωρινά τις ώρες εργασίας των δημοσίων υπηρεσιών από 7 - 9.30 π.μ. και 5.30 - 8 μ.μ. (Α3, 298, Απρίλιος '44), ενώ από τις 27/4/44 από τις 8.30 - 12.30 π.μ. και από 5 ώς 7 μ.μ. Από φόβο των βομβαρδισμών κάποιοι περίοικοι ζήτησαν προστασία και εγκαταστάθηκαν στο καταφύγιο του Ψυχιατρείου, αλλά με διαταγή του Νομάρχη της 2/6/44 (Δ4) το εγκατέλειψαν.

Πολεμική Προσπάθεια

Από την αρχή του Πολέμου το Ψυχιατρείο επιφορτίσθηκε με την εξακρίβωση της νοσητικής κατάστασης ορισμένων στρατευμένων, που ήθελαν να αποφύγουν το μέτωπο, για λογαριασμό του Στρατολογικού Γραφείου ή του Εκτακτου Στρατοδικείου Κερκύρας (Α1, 24, 13/1/41). Επίσης αρκετοί αξιωματικοί και οπλίτες τραυματίες πολέμου νοσηλεύθηκαν στο Ίδρυμα,

10. Βλ. Μεθόδιου Κοντοστόνου, *Αρχείον Κατοχής ...*, ο.π., σελ. 283 και 303 - 305.

των οποίων τα έξοδα κάλυψε το Υπουργείο Στρατιωτικών και η διατροφή καθορίστηκε από το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας (Α1, 71, 15/1/41 και 22, 20/1/41). Η παρουσία τραυματιών πολέμου στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο προκύπτει και από ένα έγγραφο του 1943 προερχόμενο από το Υπουργείο Πρόνοιας, το οποίο ρωτάει για την τύχη ενός έφεδρου ανθυπολοχαγού (Α3, 588 - 589, 17/7/43). Μετά την αποχώρηση των Γερμανών από το νησί (10/10/44)¹¹ εισάγονται για νοσηλεία τραυματισμένοι αντάρτες π.χ. στις 29/10/44 εισάγεται ο αντάρτης του ΕΛΑΣ Δημ. Καφάλης και ειδοποιείται η Στρατιωτική Διοίκηση Κερκύρας να αποστείλει τα δικαιολογητικά (Α3, 810, 7/11/44). Διευκρινίζεται μάλιστα ότι ο "σύντροφος" αξιωματικός αντάρτης Δ. Καφάλης ανήκει στο 15ο Σύνταγμα ΕΛΑΣ Ηπείρου και ο αιτών είναι η 6η Ταξιαρχία - Ανεξάρτητο Σύνταγμα ΕΛΑΣ Κερκύρας (Α3, 837, 13/11/44).

Κατά τα Δεκεμβριανά (18 - 30/12/44 στην Ήπειρο) η μόνη οργάνωση που αποστέλει τραυματίες για νοσηλεία είναι ο ΕΔΕΣ. Έτσι η διεύθυνση υγειονομικών υπηρεσιών του Γενικού Αρχηγείου ΕΟΕΑ στέλνει έναν τραυματισμένο από τους Γερμανούς για νοσηλεία στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο (Α3, 910, 7/12/44). Λίγο αργότερα ο ΕΟΕΑ - ΕΔΕΣ - Στρατιωτική Διοίκηση Κερκύρας - Γραφείο 5ο Επιτελείου κοινοποιεί στη διεύθυνση του Ιδρύματος διαταγή με την οποία επιτάσσει τις διαθέσιμες κλινοστρώμες, οι οποίες πρέπει να παραδοθούν αμέσως, καθώς και τμήμα του Ιδρύματος "Αρεταίος" για στέγαση 100 τραυματιών του ΕΔΕΣ κατά τις εμφύλιες διαμάχες (Α3, 964 - 965, 24/12/44).

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τα ζητήματα που άπτονται της εσωτερικής λειτουργίας του Ιδρύματος.

Εσωτερική Διοικητική Λειτουργία του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου.

Κατά το έτος 1940 πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου ήταν ο μπτροπολίτης Κερκύρας Αλέξανδρος (Δήμογλου). Μέλη του ανάμεσα στα άλλα ήταν ο πρόεδρος της Δημόσιας Βιβλιοθήκης και ο πρόεδρος του Δημοσίου Ταμείου. Συνεχής είναι η αναφορά στη σύσταση των επιτροπών και η διενέργεια διαγωνισμών για την προμήθεια οποιουδήποτε υλικού

11. Μεθόδιου Κοντοστάνου, *Αρχείον Κατοχής ...*, ο.π., σελ. 509.

π.χ. ειδών ραφείου (Δ1, 28/3/40).

Από την έναρξη του Πολέμου μέχρι το τέλος '40 συστάθηκαν συνολικά πέντε επιτροπές για την παραλαβή και τη συντήρηση ιματισμού και των στρωμάτων του προσωπικού και των ασθενών (Δ1, 22/3/40, 28/3/40, 22/5/40, 22/6/40, 24/7/40, 26/9/40). Επίσης συστάθηκαν άλλες 3 επιτροπές για την κασσιτέρωση των μαγειρικών και μεταφορικών σκευών (Δ1, 18/4/40, 18/6/40, 27/9/40). Εκτός από τις βασικές παραπάνω δραστηριότητες το Ίδρυμα συνέταξε και επιτροπές για τη διανομή τσιγάρων στους άπορους ασθενείς (Δ1, 31/3/40), τη παράδοση των τροφίμων στο μαγειρείο, την εκτέλεση διαφόρων μικροεπισκευών καθώς και τη συλλογή των σκουπιδιών (Δ1, 31/3/40, 22/7/40). Κατά τα επόμενα έτη, μέχρι το τέλος 1944, λειτουργούν ανάλογες επιτροπές για τα ίδια ή παρεμφερή ζητήματα π.χ. για την εγκατάσταση τεσσάρων θερμοσιφώνων (Δ2, 30/4/41) ή για την παραλαβή φαρμάκων (Δ2, 4/9/41, Δ3, 9/2/43, 26/5/43, 5/6/43, 26/8/43 και 9/9/43). Άλλες φορές οι επιτροπές επιφορτίζονται με τη διενέργεια μειοδοτικού διαγωνισμού για την προμήθεια ειδών παντοπωλείου, κρεοπωλείου, ιχθυοπωλείου, γαλακτοπωλείου, καυσίμου ύλης, ειδών καθαριότητας, ραφείου (Δ3, 16/2/42, 3/11/42) ή π.χ. για την προμήθεια 200 ζευγαριών ξύλινων πεδύλων (Δ3, 17/12/42) ή για την καταμέτρηση των εισφορών που συλλέγησαν στην εορτή του Αγίου Παντελεήμονος (Δ3, 2/8/43).

Την 10 Ιανουαρίου 1941 αναλαμβάνει καθήκοντα διοικητικού διευθυντή ο Σπυρίδων Βούλγαρης (Α1, 24 - 26, 10/1/41). Ο Διευθυντής, μόλις ανέλαβε τα καθήκοντά του, επιθεώρησε τα τμήματα, στα οποία διαπίστωσε ακαθαρσία και ακαταστασία. Εκείνη την περίοδο, της Κατοχής, λειτουργούσαν τα τμήματα "Esquirola", "Ασκληπειός" και "Αρεταίος", τα οποία ήταν ανδρικά (Δ3, 21/4/42, 5/7/42) καθώς και των "Pinel", "Αριστοτέλης" και "Ιπποκράτης" (Δ3, 22/5/42, 11/1/43). Επίσης αναφέρεται αόριστα η ύπαρξη γυναικείων τμημάτων (Δ3, 5/7/42), ένα από τα οποία ήταν σίγουρα ο "Αριστοτέλης" (Δ2, 16/9/41).

Η διοίκηση του Σ. Βούλγαρη ήταν αυστηρή. Πολύ συχνή ήταν η πρόσκληση υπαλλήλων του προσωπικού σε απολογία, για λόγους σημαντικούς αλλά και ασήμαντους π.χ. ένας φύλακας του Ψυχιατρείου (ονόματι Δημητριάδης) προσκλήθηκε σε απολογία, γιατί χτύπησε ένα νοσηλευόμενο (ονόματι Κονδύλη, βλ. Α1, 44, 19/1/41). Επίσης σε απολογία προσκλήθηκε και ο νοσοκόμος ονόματι Βέλλης, γιατί δεν ανέφερε το Δημητριάδη (Α1, 43, 19/1/41). Οι νοσοκόμοι Στ. Σαρμόλης, Γρ. Πουλής και ο φύλακας Χ. Κουλούρης,

γιατί έδεσαν πισθάγκωνα ένα νοσηλευόμενο (Α1, 243, 246,254, 29/3/41). Επιβλήθηκε επίσης ποινή προσωρινής παύσης σε φύλακα και νοσοκόμο, γιατί έπαιζαν τυχερά παιχνίδια και κέρδισαν 3.600 δραχ. σε βάρος των ασθενών (Δ3, 16/2/42). Οι αναφορές εξάλλου για χαρτοπαιξία στο Ίδρυμα κατά τις νυχτερινές ώρες είναι συχνές (Δ2, 10/1/42). Ένας άλλος φύλακας, ο Β. Κοσταγιόλας, επιπλήχθη, επειδή εισήγαγε άνδρες νοσηλευόμενους στο χώρο των πλυντηρίων και τους ανέθεσε την καθαριότητα (Α1, 318, 1/5/41 και 315, 29/4/41). Η σπάνις τροφίμων είχε σαν αποτέλεσμα να τιμωρούνται π.χ. ένας φύλακας, γιατί έκοψε από τον κήπο πράσες (Α2, 753, 11/12/41), μία καθαρίστρια (Α. Μουρίκη), γιατί επιχείρησε να εξαγάγει από το Ψυχιατρείο ξύλα και μισή μερίδα άρτου (Α2, 4,2/1/42), ένας άλλος φύλακας, γιατί έκρυβε στο γραφείο του ένα κύπελλο γεμάτο με φασόλια (Α2, 15, 6/1/41). Παρόμοια παραδείγματα υπάρχουν άφθονα στα πρωτόκολλα που εξετάζουμε και μας δίνουν μία σαφή εικόνα της δημόσιας διοίκησης της εποχής. Οι ποινές που επιβάλλονται ποικίλλουν αλλά συνηθέστερα έχουν να κάνουν με οικονομικές κρατήσεις π.χ. επιβλήθηκε πρόστιμο 500 δραχ. σε φύλακα ως πειθαρχική ποινή (Α3, 321, 12/5/43). Αυστηρότερη είναι η δεκαπενθήμερη προσωρινή παύση ημερομισθίου φύλακα (Α3, 454, 30/6/43) ή η παρακράτηση μισού μηνιαίου μισθού (Α3, 456, 30/6/43).

Χαρακτηριστικό είναι ότι εγκρίνονται πολύ συχνά αιτήσεις για δωρεάν νοσηλεία (Α2, 374 - 378, 29/5/42), λόγω της οικονομικής αδυναμίας του κόσμου. Ζήτημα επίσης δημιουργείται με ένα γήπεδο του Ψυχιατρείου, το οποίο βρισκόταν κοντά στο αγγλικό νεκροταφείο και οι Εγκληματικές Φυλακές ζητούσαν τη μίσθωσή του για δύο έτη (Α2, 170, 11/3/42). Λίγο αργότερα η Οικονομική Εφορία Κερκύρας αμφισβήτησε την κυριότητα του Ψυχιατρείου επί του παραπάνω οικοπέδου και το Ίδρυμα διαμαρτυρήθηκε εγγράφως για την προσβολή της ιδιοκτησίας του (Α2, 331, 15/5/42).

Κατά τη διάρκεια της Ιταλικής Κατοχής κατανομάζονται σε δύο συνεδριάσεις τα πρόσωπα του Διοικητικού Συμβουλίου: Σ. Λογαράς, Πρωτοδίκης - Ι. Τοπάλης, ιατρός - Κ. Καρπαλένης, υποδιοικητής και αργότερα διευθυντής του Δημοσίου Ταμείου και Κ. Σολδάτος, διευθυντής της Δημόσιας Βιβλιοθήκης (Β1, 55, 25/6/43 και 91, 10/11/43). Μετά την επιβολή της Γερμανικής Κατοχής, στις 19/12/43 ανανεώνεται η θητεία του Σ. Βούλγαρη ως διοικητικού διευθυντή (Α3, 806, 19/12/43). Κατά το μήνα Μάρτιο '44 έλαβαν χώρα δύο συνεδριάσεις του Δ.Σ. Νέα μέλη του αναφέρονται ο Νομάρχης Κέρκυρας και ο διευθυντής του Υγειονομικού

Κέντρου (B1, 21, 14/3/44 και 26, 27/3/44). Αργότερα, ύστερα από απόφαση του Υπουργείου Εθνικής Πρόνοιας διορίζεται μέλος του Δ.Σ. ο Πρωτοδίκης Κ.Π. Γίδας σε αντικατάσταση του Πρωτοδίκη Σ. Λογαρά (Α3, 868, 20/11/44). Στις 15/12/44 ανανεώνεται για μια ακόμη τετραετία η θητεία του επιστημονικού διευθυντή Π. Ζη (B1, 88, 15/12/44). Μέσα στη δίνη των Δεκεμβριανών ανακοινώνεται ότι η θητεία των μελών του Δ.Σ. έληξε και παρακαλείται το Υπουργείο Υγιεινής να προβεί στο διορισμό νέου (B1, 90, 19/12/44).

Αξιοσημείωτη πληροφορία για το 1944 αποτελεί το γεγονός ότι από τις αρχές του έτους ιδρύθηκαν στην πόλη δύο σταθμοί πρώτων βοηθειών, από τους οποίους ο ένας λειτουργούσε στο Ψυχιατρείο (Α3, 22, 13/1/44). Επιτροπές συνέχιζαν να συστήνονται π.χ. για την παραλαβή αντιτυφικών φαρμάκων που εστάλψαν από την Αγροτική Τράπεζα (Δ4, 11/2/44 και 5/4/44) ή τη διεξαγωγή διαγωνισμού για την προμήθεια γάλακτος και κρέατος με ανταλλαγή πιτύρων (!) που χορηγήθηκαν από τον Ερυθρό Σταυρό (Δ4, 23/10/44). Το Μάρτιο '44 (το αργότερο) λειτουργούσαν στο Θυρωρείο του Ιδρύματος τα λαϊκά και εργατικά συσσίτια, αλλά λόγω εκτέλεσης εργασιών συντήρησης του κτιρίου, παρακαλείται η μεταφορά τους είτε στο παράρτημα του Ιδρύματος είτε στις αποθήκες οδοστρωτήρων του Δήμου δίπλα στο αγγλικό νεκροταφείο (B1, 28, 31/3/44). Στα τέλη του επόμενου μήνα (Απριλίου) η υπηρεσία εποικισμού Κερκύρας ζήτησε την προσωρινή εγκατάσταση της υπηρεσίας και των αρχείων της σε κάποιο χώρο του Ιδρύματος (B1, 30, 23/4/44) - δε γνωρίζουμε αν το αίτημα έγινε δεκτό.

Από το Μάιο '44 η οξυμμένη οικονομική δυσπραγία και η συνακόλουθη εξαχρείωση του πληθυσμού ανάγκασε τη διεύθυνση να επιβάλει αυστηρούς κανόνες στο προσωπικό και τους ασθενείς. Συγκεκριμένα ορίστηκε προσωπικό για την εκ περιτροπής κατά δίωρο φύλαξη των αποθηκών, του μαγειρείου, των γραφείων και του φαρμακείου, ώστε να αποφευχθούν οι διαρρήξεις και να μην κόβουν οι πεινασμένοι ασθενείς τους καρπούς των δένδρων και τα άνθη (Δ2, 22/4/44). Επίσης ο διευθυντής διέταξε ότι τόσο οι νοσηλεύόμενοι όσο και το νοσηλευτικό προσωπικό να κλείνονται στα διαμερίσματά τους μετά την 8η μ.μ. και να μην περιφέρονται στις εξωτερικές αυλές. Επίσης εντέλλονταν οι νυχτοφύλακες των τμημάτων να αγρυπνούν επιμελώς και να αναφέρουν το πρωί την κάθε παρεκτροπή - οι παραβάτες θα τιμωρούνταν αυστηρά (Δ4, 6/6/44) επίσης καθορίστηκε ότι οι εξωτερικές πόρτες των τμημάτων πρέπει να είναι πάντοτε κλεισμένες και τα κλειδιά να κατέχουν αποκλειστικά οι νοσοκόμοι υπηρεσίας (Δ4, 30/11/44).

Διάφορα ζητήματα προσωπικού και νοσηλευομένων

Ο ακριβής αριθμός της δύναμης του προσωπικού του Ιδρύματος δεν είναι σταθερός, καθώς συχνόι είναι οι διορισμοί εκτάκτων υπαλλήλων π.χ. έκτακτων νοσοκόμου και φύλακα με ημερήσια αποζημίωση 38 δρχ. (Δ1, 4/10/40). Μόλις κηρύχθηκε ο Πόλεμος, από το Ίδρυμα επιστρατεύθηκαν οι φύλακες (Δ1, 26/8/40), ο γραφέας (Δ1, 23/8/40) και άλλοι υπάλληλοι για την πολιτική αεράμυνα (Α1, 1203, 6/12/40). Η ελλάτωση των υπαλλήλων ήταν αισθητή, καθώς αυξήθηκαν οι ώρες εργασίας του εναπομείναντος προσωπικού π.χ. ως ώρα αναχωρήσεως των πλυντριών και καθαριστριών καθορίστηκε η 6.30 μ.μ. (Δ1, 1/10/40). Οι στρατευμένοι υπάλληλοι του Ψυχιατρείου μισθοδοτούνταν κανονικά από την υπηρεσία τους δικαιούμενοι συγχρόνως και τις αποδοχές των έφεδρων οπλιτών - μάλιστα στις αρχές Νοεμβρίου 1940 έλαβαν προκαταβολικά το μισθό Δεκεμβρίου (Α1, 115 - 116, 25/1/41 και 1145, 10/11/40).

Όταν στις αρχές Μαΐου '41 η πολιτική διοίκηση του νησιού περνά στους Ιταλούς, το Ίδρυμα ενημερώνει την Αστυνομική Διεύθυνση Κερκύρας ότι το προσωπικό παρέμεινε στη θέση του και λειτουργεί κανονικά. Απομακρύνθηκαν μόνο προσωρινά προσληφθέντες υπάλληλοι ως αναπληρωτές των τακτικών υπαλλήλων (Α1, 325, 8 - 9/5/41). Ας σημειωθεί ότι συχνά εισάγονταν στο Ψυχιατρείο τρόφιμοι των Εγκληματικών Φυλακών Κερκύρας ύστερα από παραγγελία του Εισαγγελέα Εφετών και με την παρουσία αστυνομικής συνοδείας (Δ1, 30/10/40 και π.χ. Α3, 307, 309, 310, 6/5/43). Συχνές επίσης είναι οι αιτήσεις προς την ιταλική οικονομική αστυνομία να εγκρίνει την εβδομαδιαία προμήθεια τσιγάρων για τους 180 καπνίζοντες νοσηλευόμενους (Α2, 58, 22/1/41 και 76, 30/1/41 και 650, 4/10/41). Το Ίδρυμα ήδη από τις 18/12/40 είχε δηλώσει την ανάγκη του για είδη ιματισμού, αλλά μόλις το Σεπτέμβριο '41, οπότε γίνεται έντονα αισθητή, φιλοτιμείται το Υγειονομικό Κέντρο να χορηγήσει υποδήματα και ρούχα (Α1, 1191, 18/12/40 και Α2, 632, 22/9/41).

Η απώλεια αρχειακού υλικού δε μας επιτρέπει να έχουμε ουσιαστικά σχετικά στοιχεία για το 1942 και 1943. Σημειώνεται μόνο ότι την 1η Αυγούστου '42 πέθανε ο μητροπολίτης Κερκύρας Αλέξανδρος, ο οποίος, όπως και ο διάδοχός του Μεθόδιος¹², ήταν πρόεδρος του Διοικητικού

12. Ο Μεθόδιος ενθρονίστηκε στις 22/11/42 (βλ. Μεθόδιου Κοντοστάνου, *Αρχαίον Κατοχής ...*, ό.π., σελ. 42).

Συμβουλίου του Ψυχιατρείου. Αντί καταθέσεως στεφάνου το προσωπικό του Ιδρύματος συνέλεξε ανάλογο ποσό και το διέθεσε για την αγορά οπωρών, που δόθηκαν στους υποσιτισμένους νοσηλεύόμενους (Δ3, 1/8/42).

Τους τελευταίους μήνες '43, μετά την επιβολή της Γερμανικής Κατοχής, παρατηρείται συχνή απουσία υπαλλήλων με αναρρωτική άδεια, ίσως λόγω της ασυτείας που άρχισε να οξύνεται (Δ3, 16/10/43 και Δ4, 1/11/43 και 15/11/43 και 19/1/44). Με την έναρξη του 1944 ο διευθυντής του Ιδρύματος παράλληλα με τις ευχές του για υγεία εκφράζει την ευαρέσκειά του, γιατί κατά τις δύσκολες ημέρες των βομβαρδισμών του Σεπτεμβρη '43 όλο το προσωπικό τέλεσε το καθήκον του με αυταπάρνηση (Δ4, 1/1/44). Τους τελευταίους μήνες της Γερμανικής Κατοχής το Δ.Σ. δείχνει κατανόηση και αποφάσισε να σιτίζονται στο Ίδρυμα και όσοι από τους νοσοκόμους ή τους φύλακες βρίσκονταν σε άδεια. Η ποσότητα είναι έξι ουγγιές σιτάλευρο, το οποίο διένειμε ο Ερυθρός Σταυρός στους κατοίκους της πόλης (Δ4, 21/9/44 και Α3, 653, 17/8/44). Το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο πρόσφερε και κοινωφελές έργο: κατ' εντολή της ελληνικής Πολιτικής Διοίκησης στέγασε τέσσερις γυναίκες Αλβανίδες με τα παιδιά τους, των οποίων οι προστάτες είχαν φονευθεί (μάλλον από τον κατακτητή), ώσπου να βρεθεί μέσο για την επάνοδο στα χωριά τους (Α3, 776, 24/10/44). Επίσης στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο νοσηλεύονταν επτά παιδιά παντελώς άπορα και ανυπόδικτα και η διεύθυνσή του μερίμνησε να τους δοθεί βοήθεια και υποδήματα από την επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού (Α3, 808, 6/11/44).

Στα τέλη 1944 το Ίδρυμα είχε απόλυτη ανάγκη ιματισμού για τους ασθενείς και ζήτησε από το Υγειονομικό Κέντρο να του χορηγήσει ποσότητα κάμπο (Α3, 832, 13/11/44). Το Δεκέμβριο πάρθηκαν αυστηρά μέτρα για τη φύλαξη του χώρου και η πόρτα του κήπου έκλεινε στις 10 μ.μ. (Δ4, 6/12/44). Με την έναρξη του 1945 ο διευθυντής Σ. Βούλγαρης ευχήθηκε το νέο έτος να βρει την πατρίδα μεγάλη και ισχυρή, απαλλαγμένη από τις διχόνοιες και τις διαμάχες και εκφράζει τις ευχαριστίες του στο προσωπικό, γιατί κατά "τις σκοτεινές ημέρες της δουλειάς" επέδειξαν πειθαρχία και αφοσίωση στο καθήκον τους (Δ4, 1/1/45).

Τεχνικά Ζητήματα

Το Ίδρυμα είχε αρχίσει να εξοπλίζεται με νέα μηχανήματα από το καλοκαίρι του 1940 π.χ. όργανο οξυμέτρησης ελαίου (Δ1, 10/7/40 και 12/9/40).

Η πρώτη αναφορά σε τεχνικό ζήτημα μετά την 28/10 είναι, όπως προαναφέρθηκε, η τοποθέτηση υδροσωλήνων στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο του Παλαιού Φρουρίου, όπου είχε μετεγκατασταθεί προσωρινά το Ψυχιατρείο λόγω των βομβαρδισμών (Α1, 1199, 18/12/40 και Μ80, 14/12/40 και 19, 10/1/41). Στο τέλος Μαρτίου '41 εγκαθίστουν τέσσερις θερμοσίφωνες στο Ίδρυμα προς 27.717 δρχ. (Γ1, σελ. 59, 31/3/41). Για πρώτη φορά στις 2/6/41 δηλώνεται ότι σύμφωνα με διαταγή της Νομαρχίας ένα ποσό 300.000 δρχ. δε θα χρησιμοποιηθεί για τη μισθοδοσία του προσωπικού, αλλά για έξοδα συντήρησης (Α1, 380, 2/6/41). Στις 28/6/41 υποβάλλεται από έναν έμπορο ηλεκτρικών ειδών (Α. Μιχαλόπουλος) αίτηση να πληρωθεί για την εκτελεσθείσα εργασία επισκευής και τροποποίησης της ηλεκτρικής εγκατάστασης του Ψυχιατρείου (Α1, 461, 28/6/41 και Α1, 759, 14/12/41). Στις 31/3/42 τροποποιείται η τηλεφωνική εγκατάσταση και επισκευάζονται οι θερμοσίφωνες, αν και εκείνη την περίοδο το Ίδρυμα δεν είχε ηλεκτρικό ρεύμα και χρησιμοποιούσε πετρέλαιο για φωτισμό (Γ1, σελ. 72, 31/3/42 και Α2, 208, 26/3/42). Το Μάιο '42 χρησιμοποιούσαν απολυμαντικό κλίβανο στο Ψυχιατρείο, προφανώς επειδή υπήρχαν ψείρες (Α2, 5/5/42). Το καλοκαίρι εξακολουθούσε να μην παρέχεται ηλεκτρικό ρεύμα στο Ίδρυμα, ώστε να χρησιμοποιείται πετρέλαιο για φωτισμό και καυσόξυλα για θέρμανση (Α2, 412, 9/6/42 και Γ1, σελ. 79, 28/9/42).

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής ο κήπος του Ιδρύματος φροντιζόταν κανονικά, αγοράζονταν βολβοί, σπόροι και λιπάσματα (Γ1, σελ. 62), αν και κατά διαστήματα π.χ. το Μάιο '43 δε διοχετευόταν νερό στο Ίδρυμα (Α3, 358, 27/5/43), ενώ τον Αύγουστο '43 η Νομαρχία καθόρισε το χρόνο υδροδότησης του Ιδρύματος στις 2 1/2 - 5 1/2 μ.μ. (Α3, 395, 8/6/43). Το Μάιο '43 ακόμη έλειπε το ηλεκτρικό ρεύμα και η (ιταλική) Διεύθυνση Πολιτικών Υποθέσεων Ιονίων Νήσων χορηγεί ποσότητα (Α3, 327, 14/5/43) 64 κιλών φωτιστικού πετρελαίου. Τον επόμενο χρόνο τον ίδιο μήνα επειδή δεν υπήρχε ακόμη ρεύμα, η θέρμανση γινόταν με καυσόξυλα, 7.000 λίτρα / μήνα (Α3, 395, 29/5/44). Το Νοέμβριο το Ίδρυμα λόγω κάποιας άγνωστης ανωμαλίας δε διέθετε ούτε ένα λέβητα (Α3, 171, 4/11/44).

Υγειονομική Περίθαλψη

Στις αρχές Φεβρουαρίου '41 υπάρχει η είδηση ότι από την κεντρική υγειονομική αποθήκη κατ' εντολή της στρατιωτικής βάσης Πειραιά απεστάλη στο Ψυχιατρείο ένα κιβώτιο με φάρμακα (Α1, 123, 4/2/41). Στα μέσα

Φεβρουαρίου '41 και στις αρχές Απριλίου '41 αποστέλλονται ομαδικά ειδοποιητήρια σε οικογένειες ασθενών για σωματική εξάντληση, από εντερίτιδα (Α1, 127 - 131, 17/2/41 και 161, 164 - 165, 168 - 172, 3/4/41). Οι ασθένειες που μνημονεύονται την άνοιξη '41 είναι κυρίως αιμόπτυση, αδενοπάθεια που εξελίσσονται σε ψυματίωση, νεφρίτιδα, μυοκαρδίτιδα, σωματική εξάντληση, χρόνια εντερίτιδα, πνευμονική ψυματίωση (Α1, 191 - 210, 12/3 - 19/3/41). Η επιδείνωση συνεχίζεται ως τις 2/6/41 (Α1, 382 - 386, 2/6/41). Στις 27/6/41 παρακαλείται η αγορανομική υπηρεσία να παραχωρήσει στο Ψυχιατρείο ποσότητα 500 οκάδων ελαίου και 150 οκάδων σάπωνος για το μήνα Ιούλιο '41. Ανάλογη βέβαια αίτηση έγινε προς την Ιταλική Οικονομική Αστυνομία, η οποία είχε δεσμεύσει τα παραπάνω είδη (Α2, 450, 465 - 455, 27/6/41 και 3/7/41). Επειδή τον Ιούλιο η εντερίτιδα δεν υποχώρησε, ζητήθηκε από την Ιταλική Οικονομική Αστυνομία να χορηγηθούν άλλες 150 οκάδες σαπουνι για τον Αύγουστο (Α1, 482 - 488, 8/7/41 και Α2, 509, 22/7/41). Στις 30/8/41 το Ίδρυμα δηλώνει όμως ότι στερείται φαρμάκων (Α2, 579, 30/8/41). Το Σεπτέμβριο '41 αναφέρεται ότι μία ψυχοπαθής προσεβλήθη από τύφο (Α2, 581, 1/9/41). Το μήνα αυτό το Ίδρυμα κάνει απελπισμένη έκκληση στο Υγειονομικό Κέντρο να του χορηγήσει φάρμακα (Α2, 591, 9/9/41). Τελικά το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας ευαισθητοποιείται και πράγματι αποστέλλει 54 είδη φαρμακευτικού υλικού, 100 πακέτα γάλακτος και 100 κιλά βαμβάκι (Α2, 666 - 667, 22/9/41).

Είναι άξιο παρατήρησης ότι κάθε αίτηση του Ίδρύματος για αποστολή φαρμακευτικού υλικού υποβαλλόταν ταυτόχρονα στο Υγειονομικό Κέντρο, στο Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας και προς την (ιταλική) Διεύθυνση Πολιτικών Υποθέσεων Ιονίων Νήσων (Α2, 651, 4//10/41 και 655, 6/10/41 και 687, 28/10/41). Το Μάιο '42 αποφασίζεται να εμβολιαστούν αντιτυφικά όλοι οι υπάλληλοι του Ίδρύματος με τις οικογένειές τους και οι νοσηλεύόμενοι (Α2, 321, 12/5/42). Τον Ιούλιο '42 και Αύγουστο '43 οι αντιτυφικοί εμβολιασμοί συνεχίζονται (Α2, 531, 17/7/42 και Α3, 590, 24/8/43). Τον Οκτώβριο '42 αναφέρονται δέκα κρούσματα λέπρας σε νοσηλεύομενους, που γι' αυτό μεταφέρονται στην Πάτρα (Α3, 20/10/42).

Στις αρχές του 1944 το Ίδρυμα παρέλαβε από τον Ερυθρό Στραυρό 100 ψυίγγια στριχνίνης (Α4, 2/2/44) και το Μάρτιο το φαρμακείο του παρέλαβε δύο καρτούτσια ελαίου για την παρασκευή αντιψωρικής αλοιφής (Α4, 3/3 και 17/3/44). Τον Ιούνιο '41 το Υγειονομικό Κέντρο παρέδωσε στο Ίδρυμα ποσότητα από τα ναρκωτικά που κατέσχεσε κατά το έτος '43 (Α3, 466, 14/

6/44). Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι δωρεές φαρμάκων στο Ψυχιατρείο έκανε κυρίως ο Ερυθρός Σταυρός αλλά και ιδιώτες π.χ. ο Ιταλός διευθυντής της εφημερίδας των Ιονίων Νήσων Παύλος Βερονέζε (Δ3, 12/11/42).

Κίνηση ασθενών και δύναμη προσωπικού

Τόν Μάιο 1940 ο αριθμός των ασθενών ήταν 659, του εφημερεύοντος προσωπικού 45 και του διημερεύοντος προσωπικού 3 (Δ1, 12/5/40). Στο Ίδρυμα γίνονταν δεκτοί για νοσηλεία ασθενείς χριστιανοί ανεξάρτητα δόγματος (καθολικοί ή ορθόδοξοι βλ. Δ1, 11/4/40), καθώς και μουσουλμάνοι (αναφέρεται κάποιος Ναστρέτ Αβδουλάχ, Δ4, 1/2/40) και εβραίοι (τον Ιούνιο '44 σώθηκαν από τα ναζιστικά στρατεύματα τρεις εβραίοι ψυχασθενείς, Δ4, 10/6/44). Γίνονταν δεκτοί ασθενείς και από άλλα ψυχιατρικά νοσοκομεία της χώρας, όπως το "Βέλειο" Κεφαλονιάς (Δ1, 26/7/40). Από τις αρχές του 1941 κατ' εντολή του Υπουργείου Εθνικής Πρόνοιας η κατάσταση των ασθενών κοινοποιούνταν ανα δεκαπενθήμερο (Α2, 19, 10/1/41). Βέβαια στις ημερήσιες διαταγές του Ίδρύματος η δύναμη των ασθενών και του προσωπικού αναφέρεται με ακρίβεια. Τον Ιανουάριο επίσης του '41 αναφέρονται θάνατοι ασθενών από εμφανή αστία και οίδημα (Α2, 40, 16/1/41). Το Μάιο '41 οι νοσηλευόμενοι ανέρχονται στους 554 και το προσωπικό στους 67, από τους οποίους 47 είναι το εφημερεύον, 15 το διημερεύον και 5 το ανώτερο προσωπικό (Α1, 350, 17/5/41 και Δ2, 18/5/41). Τον Ιούνιο '41 ο αριθμός των νοσηλευόμενων μειώνεται στους 517 (Δ2, 1/6/41), ενώ στο τέλος Ιουλίου στους 480 (Δ2, 31/7/41), ίσως από εξάντληση του οργανισμού λόγω κακής διατροφής - τον Αύγουστο και το Σεπτέμβριο '41 άλλωστε η διεύθυνση χορηγεί 200 δράμια σταφυλιού και καρπουζιού σε οκτώ τουλάχιστον ασθενείς που έπασχαν από αβιταμίνωση (Δ2, 8/9/41 και 13/9/41). Το Σεπτέμβριο '41 η δύναμη διαιωμένων του Ίδρύματος είχε ως εξής: ασθενείς 426, εφημερεύον προσωπικό 48, διημερεύον 14 (Δ2, 29/9/41). Τον Οκτώβριο τουλάχιστον 11 ασθενείς θεραπεύθηκαν από την αβιταμίνωση (Δ2, 5/10/41).

Τον Οκτώβριο '41 οι συνέπειες της Κατοχής γίνονται ιδιαίτερα αισθητές και αυξάνεται η θνησιμότητα των νοσηλευόμενων "λόγω των εκ του πολέμου εξαιρετικών συνθηκών και ιδίως της μειώσεως της μερίδας άρτου και λοιπών τροφίμων" (Α2, 683, 27/10/41) - τον μήνα αυτό οι ασθενείς ανέρχονται στους 392 (Δ2, 31/10/41). Τον Δεκέμβριο οι νοσηλευόμενοι μειώνονται ακόμη στους 328 και στις αρχές του 1942 στους 300 (Δ2, 22/12/42 και 28/

1/42). Από τέλος Απριλίου '42 στις ημερήσιες διαταγές δε δηλώνεται πλέον αναλυτικά η δύναμη των διαιτωμένων, διαχωρίζοντας σε προσωπικό και ασθενείς, αλλά αναφέρεται συνολικά. Τότε οι διαιτώμενοι ανέρχονταν σε 337 (Δ3, 30/4/42) και στο τέλος Ιουνίου σε 341 (Δ3, 30/6/42). Το Σεπτέμβριο '42 πάλι οι διαιτώμενοι μειώνονται στους 300 και δεν παρατηρείται αξιοσημείωτη μεταβολή στον αριθμό τους (305) μέχρι την έναρξη του 1943 (Δ3, 30/9/42 και Δ3, 1/1/43). Τον Φεβρουάριο και την άνοιξη '43 η θνησιμότητα στους κόλπους των νοσηλευόμενων εμφανίζεται αυξημένη και η δύναμη των διαιτωμένων διαμορφώνεται ως εξής: στα τέλη Φεβρουαρίου 294 (Δ3, 28/2/43) και στις αρχές Ιουλίου κατέρχεται στα 276 άτομα (Δ3, 2/7/43).

Στις 10 Ιουλίου '43 το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο επιβαρύνεται με άλλους 50 ασθενείς από το αστικό νοσοκομείο λόγω επισκευών στο κτίριό του (Α3, 493, 10/7/43 και 499, 12/7/43). Για πρώτη φορά μέσα στην Κατοχή, στα μέσα Σεπτεμβρίου '43 αναφέρεται απόδραση (δύο) ψυχασθενών (Δ3, 14/9/43). Τον ίδιο μήνα ο αριθμός των θανάτων αυξάνεται ραγδαία και η δύναμη των διαιτωμένων μειώνεται κατακόρυφα στους 241 (Δ3, 27/9/43). Στις αρχές Ιουλίου 1944 οι διαιτωμένοι μετρώντας στους 204 (Α3, 506, 1/7/44) και στα τέλη του μήνα μόλις στους 188 (Δ4, 26/7/44). Τον Αύγουστο '44 ο καθαρός αριθμός των ασθενών είναι 204 (Α3, 619, 1/8/44) και στα μέσα Νοεμβρίου 196, περίπου ίσα καταμερισμένοι ανάμεσα στα δύο φύλα (Α3, 836, 13/11/44 και 619, 1/8/44). Είναι λοιπόν φανερό πως η στέρση και η πείνα της Κατοχής δεν αποδεκάτισαν μόνο τους πληθυσμούς των μεγάλων αστικών κέντρων, αλλά έκαναν αισθητές τις αρνητικές τους συνέπειες και στους διαιτωμένους ενός δημόσιου ιδρύματος μιας επαρχιακής πόλης.

Διατροφή

Το διαιτολόγιο του προσωπικού και των νοσηλευόμενων το 1940 περιελάμβανε για πρωινό τσάϊ, για γεύμα φασόλια γιαχνί, κρασί και πορτοκάλι, ενώ για δείπνο γεώμηλα, κρασί και χαλβά, ενώ αρκετά συχνά πρόβλεπóταν και κρέας (Δ1, 27/3/40 και 8 - 14/4/40). Από το πλούσιο αυτό δείπνο εξαιρούνταν οι επιληπτικοί και οι ψυματικοί, οι οποίοι είχαν ιδιαίτερο διαιτολόγιο (Δ1, 23/3/40). Μετά την επιβολή της Ιταλικής Κατοχής η Διεύθυνση Πολιτικών Υποθέσεων έδειξε ευαισθησία και χορήγησε 40 χιλιόγραμμα ρύζι για τους νοσηλευόμενους που έπασχαν από εντερικές

διαταραχές (Α2, 23, 10/1/41). Ανάλογη ενέργεια επαναλήφθηκε στις αρχές του 1942 (Α2, 39, 15/1/42). Τότε οι επισιτιστικές αδυναμίες οδήγησαν τη διεύθυνση του Ιδρύματος να ζητήσει από τις ιταλικές αρχές να χορηγήσουν 800 κιλά γεώμπλα για φύτευση στον κήπο και 10 σάκκους λιπάσματος (Α2, 75, 26/2/42). Παρ' όλα αυτά οι νοσηλευόμενοι λάμβαναν ακόμη καφέ και λεμονάδα (Α1, 235, 24/3/41). Το Πάσχα του 1941 το διαιτολόγιο περιλάμβανε και γλυκίσματα και διαμορφωνόταν ως εξής: κρέας, κρασί, τυρί, φέτα. Το εφημερεύον, διημερεύον προσωπικό και οι ασθενείς απολάμβαναν μία δίαιτα που διακρινόταν για την ποικιλία και την καλή ακόμη ποιότητά της (Α1, 286, 8/4/41 και Δ2, 8/4/41).

Το καλοκαίρι '41 το Ίδρυμα αναγκάζεται να παρακαλέσει την ιταλική χωροφυλακή των καραμπινιέρων να διαθέσει στους νοσηλευόμενους μέρος μιας ποσότητας γεωμύλων που κατάσχεσε (Α2, 491, 11/7/41). Για να προμηθευθεί το Ψυχιατρείο το απαραίτητο λάδι έπρεπε να υποβάλει στην αγορανομία της αστυνομίας πόλεων αριθμητική κατάσταση των νοσηλευομένων και του προσωπικού (Α2, 516, 26/7/41). Την ίδια περίοδο ένας νοσοκόμος (κος Κουρής) είχε σταλεί στις Κοινότητες Λευκίμης και Ριγγιάδων, προκειμένου να συλλέξει φασόλια και άλλα όσπρια για το Ίδρυμα (Α2, 519, 31/7/41). Η αστυνομία απαγόρευσε στους σιτιζόμενους μέσα στο Ίδρυμα να δικαιούνται και δελτία τροφίμων, αλλά το Ίδρυμα λίγο αργότερα ζητεί επίμονα από το Υγειονομικό Κέντρο Κερκύρας να αυξήσει στο διπλάσιο τη μερίδα άρτου και λοιπών τροφίμων "διότι κινδυνεύουν να αποθάνουν όλοι" (Δ2, 31/7/41 και Α2, 589, 8/9/41 και 341, 342, 344, 14 - 15/9/41). Τελικά το Σεπτέμβριο '41 οι υπάλληλοι του Ιδρύματος πετυχαίνουν να έχουν οι ίδιοι και οι ασθενείς και δελτίο τροφίμων (Α2, 638, 26/9/41 και 684, 27/10/41).

Από το φθινόπωτο '41 το διαιτολόγιο φτωχαίνει και συρρικνώνεται αισθητά. Από τις 30/10/41 αναφέρεται συχνά στα γεύματα λαπάς, φρούτο, γιαούρτι και μια λεμονάδα (Δ2, 3/10/41 και εξής π.χ. 7/12/42). Στα τέλη Νοεμβρίου '41 παρακαλείται ο κ. Μπερτόνι, υγειονομικός σύμβουλος του Αρχηγού Πολιτικών Υποθέσεων Ιονίων Νήσων, να λάβει τα κατάλληλα μέτρα για τη συντήρηση των νοσηλευομένων, δηλαδή να χορηγηθεί διπλή μερίδα ζυμαρικών και ρυζιού, καθώς και όσπρια, γεώμπλα, περισσότερο κρέας και ψάρια (Α2, 726, 21/11/41). Το Δεκέμβριο εκλείπει από το διαιτολόγιο του πρωϊνού το γιαούρτι και η λεμονάδα (Δ2, 30/11/41 και 2 - 7/12/41).

Το 1942 το διαιτολόγιο παραμένει αρκετά πτωχό. Τον Απρίλιο διαμορφώνεται ως εξής: Πρωινό: τσάϊ. Γεύμα: φασόλια γιαχνί και αραβοσιταλευρόπιττα με σταφίδα (αντί άρτου) ή αγγουράκια με κορόμπλα (Δ3, 10/4/42 και 14/6/42). Από Ιούλιο - Σεπτέμβριο '42, προκειμένου να διατηρηθούν οι διαιτώμενοι στη ζωή, τους χορηγούνται τριπλά δελτία τροφίμων και άρτου (Α2, 460, 23/6/42). Καλύτερη ήταν η διαίτα κατά την εορτή του Αγίου Παντελεήμονος - προστάτη του Ιδρύματος (Δ3, 24/7/43), ενώ τον Αύγουστο '42 τουλάχιστον οι διαιτώμενοι λάμβαναν 7 δράμια ζάχαρη ημερησίως (Δ3, 21/8/42). Το Σεπτέμβριο '42 το συσσίτιο ήταν παρά τις δυσχέρειες ξανά ικανοποιητικό και προέβλεπε για πρωινό τσάϊ, ψωμί, μαρμελάδα. Για γεύμα λαχανικά γιαχνί και για δείπνο ελιές και λάδι (Δ3, 30/9/42), συνολικά ημερησίως 10 δράμια ελαίου (Δ3, 3/11/42).

Τα δύο πρώτα εξάμηνα του 1943 η διατροφή των ενοίκων του Ιδρύματος διακρίνεται για τη μεγάλη σχετικά ποικιλία και την ικανή ποιότητά της (κρέας μαγειρευτό, ζυμαρικά, κράμβαι, λαχανικά, ψάρια, αυγά, ελιές, φρούτα). Αισθητή είναι μόνο η έλλειψη άρτου (Δ3, 1/1/ ως 5/9/43). Το Πάσχα του '43 το γεύμα είναι πράγματι πλούσιο περιλαμβάνοντας κρέας, ζυμαρικά και ιχθύν φούρνου (Δ3, 25 - 26/4/43). Από το Σεπτέμβριο '43 το αραβοσιτάλευρο αντικαθιστά απόλυτα τον σιταρένιο άρτο (Δ3, 5/9/43) και στα τέλη Νοεμβρίου το ημερήσιο συσσίτιο "άνευ άρτου" περιελάμβανε για πρωινό τσάϊ, για γεύμα ρύζι με σταφίδα και για δείπνο αραβοσιτάλευρο με σταφίδα (Δ4, 28/11/43). Από το φθινόπωρο '43 οι πίττες αραβοσιτάλευρου και περιστασιακά η βρώμη και οι γλυκοπατάτες αντικαθιστούσαν το ψωμί (Δ4, 4/12/43 και 777, 795, 7 - 8/12/43 και Δ4, 25/12/43).

Στις αρχές του 1944 το γεύμα για τους ασθενείς έχει φτωχύνει πάλι αισθητά και περιλαμβάνει για γεύμα πουλέντα (πληγούρι) και για δείπνο φασόλια (Δ4, 15/1/44). Η σπάνια και υψηλή τιμή του ελαίου περιορίζει το Μάιο τη χορηγούμενη ποσότητα σε τέσσερα καρτούτσια (Δ4, 20/5/44). Ο Ερυθρός Σταυρός καλείται έκτακτα δύο τουλάχιστον φορές το 1944 να έλθει αρωγός στους εξαντλημένους ασθενείς του Ιδρύματος προσφέροντας τρόφιμα και 50 κιλά μπουρουνέλαιο, όπως και στους υπόλοιπους πολίτες της Κέρκυρας (Α3, 265, 5/4/44 και 889, 29/11/44).

Το αργότερο το Δεκέμβριο ο Ερυθρός Σταυρός χορηγούσε σε ημερήσια βάση 60 δράμια όσπρια, 60 δράμια πληγούρι για κάθε ένα υπάλληλο και ασθενή καθώς και 20 συνολικά κουτιά γάλακτος (Α3, 971, 31/12/44),

εξασφαλίζοντας τουλάχιστον μία επισφαλή διαβίωσή τους¹³.

Κλείνοντας τη μελέτη αυτή θα παραθέσουμε μερικά χωρία από ημερήσια διαταγή της 24/11/44, η οποία περιελάμβανε επιστολή του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας Π. Διαμαντόπουλου. Στην επιστολή τονίζεται ότι: "τα άπειρα ερείπια και συντρίμματα που επεσώρευσε ο αμείλικτος κατακτητής στη χώρα μας, χρησιμοποιώντας προς τούτο ολόκληρη την επιστημοσύνη και συστηματοποιούμενη σατανικότητά του, άνοιξαν βαθύτατες πληγές στο σώμα του έθνους..." "...Για να επιτύχει ο σκοπός της αναδημιουργίας, χρειάζεται εργασία, εργασία πολλή, αδιάκοπη, σκληρή και πειθαρχία ανθρώπων ελεύθερων..." και καλεί "όλους του υπαλλήλους... να αφοσιωθούν στα καθήκοντά τους με μοναδικό γνώμονα τη γρήγορη εξυπηρέτηση των λαϊκών αναγκών". Η πορεία όμως προς την εθνική ενότητα και ανασυγκρότηση επρόκειτο να ανακοπεί σύντομα από τα Δεκεμβριανά και την παραφροσύνη του Εμφυλίου.

---

13. Οι Ιταλοί είχαν αρνηθεί τη συνδρομή του ΔΕΣ στις κατεχόμενες χώρες. Μόνο μετά την έλευση των Γερμανών επιτράπηκε στο ΔΕΣ να παράσχει τρόφιμα και ιματισμό στο χειμαζόμενο λαό των Επτανήσων (βλ. Ν. Κονόμου, *Η Επάνησος ...*, ό.π., σελ. 78 και Σπύρου Κατσαρού, *Ιστορία της Νήσου Κέρκυρας...*, ό.π., σελ. 495).